

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний
університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет педагогіки і психології
Кафедра педагогіки і методики початкової та
дошкільної освіти**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО
ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ У ЗДОБУВАЧІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма «Початкова освіта»

Здобувача вищої освіти освітнього
ступення «магістр»
Безпалько Марії Іванівни
НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат біологічних наук, доцент
Чайковська Ганна Богданівна
РЕЦЕНЗЕНТ:
Директор Нагірянської гімназії
Нагірянської сільської ради
Чортківського району
Тернопільської області
Яцук Олександра Іванівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Поняття мотивації у психолого-педагогічній науці.....	9
1.2. Особливості пізнавальної діяльності учнів початкової школи.....	17
1.3. Механізми формування мотивації до пізнання природи в освітньому процесі.....	26
 РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	 31
2.1. Педагогічні умови формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти.....	31
2.2. Методика формувального експерименту	44
2.3. Організація та результати експериментального дослідження.....	50
 ВИСНОВКИ.....	 58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Сучасний етап розвитку української освіти характеризується зростанням уваги до особистісно орієнтованого підходу в навчанні, який передбачає створення умов для розвитку внутрішньої мотивації учнів до пізнання, зокрема – у сфері природознавства. У зв'язку з глобальними екологічними проблемами та необхідністю формування екологічної свідомості вже з раннього віку, особливої актуальності набуває завдання заохочення молодших школярів до активного, осмисленого пізнання природи.

Однією з головних умов ефективності освітнього процесу є сформована мотивація до навчання, що в початковій школі відіграє ключову роль у розвитку пізнавальної активності, інтелектуальних здібностей і ціннісного ставлення до навколишнього світу. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи світогляду дитини, її ставлення до природи як до важливої частини життя людини.

Незважаючи на наявність великої кількості методичних рекомендацій щодо викладання природничих дисциплін, проблема формування стійкої мотивації до пізнання природного довкілля залишається недостатньо дослідженою, особливо в контексті сучасних освітніх викликів – впровадження компетентнісного підходу, інтегрованого навчання, розвитку критичного мислення та дослідницьких умінь.

Потреба в оновленні педагогічних підходів, використанні інноваційних форм і методів навчання, а також у розробленні ефективної методики формування мотивації учнів до пізнання природи зумовлює актуальність даного дослідження. Вивчення механізмів мотивації, врахування вікових та психологічних особливостей молодших школярів, створення відповідного освітнього середовища є важливою передумовою формування екологічно свідомої, активної, мислячої особистості, здатної відповідально ставитися до довкілля.

Проблема формування мотивації здобувачів початкової освіти до пізнання природного довкілля є однією з ключових у сучасній педагогіці, оскільки саме в початковій школі закладаються основи пізнавальної активності, інтересу до навчання та екологічної свідомості. Актуальність цієї проблеми обумовлюється потребами нової української школи, що орієнтується на компетентнісний підхід, формування ключових компетентностей та розвиток особистості здобувача освіти [35].

Психолого-педагогічні основи мотивації навчальної діяльності аналізуються у працях таких українських науковців, як І. Бех, Г. Костюк, О. Савченко, Н. Бібік, Т. Ільїної, Л. Сухомлинської, В. Крутецького, які акцентують увагу на важливості формування внутрішньої мотивації як рушія пізнавальної активності дитини. І. Чорней у аксіологічній концепції розвитку особистості наголошує, що лише діяльність, внутрішньо прийнята дитиною, має дійсно розвивальний ефект [64].

Особливості пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку розкриваються у дослідженнях О. Савченко, Н. Лисенко, О. Козлової, О. Кононко, Л. Шульги, які підкреслюють необхідність опори на вікові психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, створення умов для емоційного залучення до навчального процесу, врахування індивідуального темпу пізнання.

Формуванню інтересу до природи в учнів початкових класів присвячено праці таких дослідників, як О. Холодова, Т. Байбара, М. Шевчук, Т. Гладюк, які розкривають значення використання дослідницьких методів, інтерактивних форм навчання, експериментальних завдань та практичної діяльності. Н. Бібік акцентує увагу на інтеграції природничого змісту з іншими освітніми галузями, що сприяє формуванню цілісної картини світу, розвитку інтересу до навколишнього середовища [3]. Н. Смолянюк та Ю. Домилівська розглядають формування та розвиток пізнавальної мотивації молодших школярів засобами цифрових технологій та штучного інтелекту [56].

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про те, що проблема формування мотивації до пізнання природного довкілля в початковій школі є багатоаспектною та актуальною. Науковці розкривають окремі аспекти мотиваційної сфери, особливості пізнавальної діяльності молодших школярів, визначають ефективні методи і засоби активізації інтересу до природи. Проте комплексного підходу до побудови цілісної методики формування стійкої пізнавальної мотивації в умовах сучасної освітньої парадигми ще недостатньо розроблено.

Це й зумовило вибір теми нашого наукового дослідження *«Формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти»*, яка спрямована на теоретичне обґрунтування та практичну реалізацію педагогічних умов, що сприяють розвитку пізнавального інтересу та внутрішньої мотивації молодших школярів до пізнання природи.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти, а також розробити методику, що сприяє активізації пізнавального інтересу до природи у процесі навчальної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-педагогічну літературу щодо сутності поняття «мотивація» та особливостей її формування в молодшому шкільному віці.
2. Дослідити вікові та психолого-педагогічні особливості пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти.
3. Визначити механізми формування мотивації до пізнання природного довкілля в освітньому процесі початкової школи.
4. Обґрунтувати педагогічні умови, які сприяють формуванню мотивації до пізнання природи у здобувачів початкової освіти.

5. Розробити методику педагогічного експерименту з формування мотивації до пізнання природного довкілля та здійснити її практичну апробацію.

6. Проаналізувати результати експериментального дослідження та визначити ефективність запропонованих педагогічних умов і методичних прийомів.

Об'єкт дослідження – процес формування мотивації до навчальної діяльності здобувачів початкової освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методика формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти.

У процесі дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів.

До теоретичних методів належать: аналіз, зіставлення, систематизація та узагальнення науково-педагогічної літератури з метою обґрунтування підходів до формування мотиваційної сфери учнів молодшого шкільного віку, уточнення змісту базових понять дослідження, а також визначення педагогічних умов, що впливають на мотивацію до пізнання природного довкілля.

Серед емпіричних методів було використано педагогічне спостереження за освітнім процесом у початковій школі з метою виявлення особливостей прояву пізнавальної мотивації учнів у ході вивчення природознавчого матеріалу. Застосовано діагностичні методики для визначення рівнів сформованості пізнавального інтересу до природного довкілля.

Ключовим компонентом дослідження став педагогічний експеримент, що включав констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Він мав на меті перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов і методичних прийомів формування мотивації здобувачів початкової освіти до пізнання природи. Отримані дані були оброблені за допомогою кількісного

(статистичного) та якісного аналізу з метою обґрунтування достовірності результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягає в розробці та науковому обґрунтуванні методичної системи, спрямованої на формування мотивації здобувачів початкової освіти до пізнання природного довкілля. Уточнено зміст понятійно-категоріального апарату дослідження, охарактеризовано психолого-педагогічні чинники, що впливають на розвиток пізнавального інтересу молодших школярів, визначено основні компоненти мотиваційної сфери в контексті природознавчої освіти, а також сформульовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу.

Практичне значення результатів дослідження полягає у впровадженні в освітню практику апробованої методики формування мотивації до пізнання природного довкілля в учнів початкових класів. Розроблено комплекс педагогічних прийомів і форм роботи, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності в процесі вивчення природознавства, а також створено діагностичний інструментарій для виявлення рівнів сформованості мотивації до пізнання природи. Отримані результати можуть бути використані в діяльності вчителів початкових класів, методистів, викладачів закладів вищої педагогічної освіти та у процесі підвищення кваліфікації педагогів в умовах післядипломної освіти.

Апробація результатів магістерської роботи:

Безпалько М. Педагогічні умови формування мотивації в учнів початкової школи до пізнання природного довкілля. *Магістерський вісник ТНПУ*. 2025. № 44. С. 151–154.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів теоретичного та експериментального характеру, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок. Список використаних джерел налічує 65 найменувань. У додатках подано матеріали, що ілюструють та доповнюють зміст

дослідження (зразки анкет, фрагменти методичних розробок, діагностичні таблиці тощо).

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ

1.1. Поняття мотивації у психолого-педагогічній науці

Мотивація є одним із фундаментальних понять у психології та педагогіці, що позначає сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які ініціюють, спрямовують і підтримують поведінку людини. З грецької мови слово «motivation» походить від латинського *movere* – «рухати», що підкреслює її роль як рушійної сили поведінки [7, с. 2].

У науковій літературі мотивацію часто визначають як процес активізації і підтримки цілеспрямованої діяльності, що базується на потребах, бажаннях, інтересах, цінностях і зовнішніх стимулах. Вона включає кілька компонентів: потреби – основи мотивації, мотиви – суб'єктивне розуміння потреби, цілі – бажаний результат діяльності, установки – позитивне чи негативне ставлення до діяльності [10].

Дослідження мотивації має багаторічну історію. Перші систематичні спроби пояснити механізми спонукання людини до дії належать давньогрецьким філософам (Аристотель, Платон). У XIX столітті мотивація вивчалася в рамках біологічних теорій, які розглядали поведінку як наслідок вроджених потреб (зголодніти, спрага, уникати болю).

У XX столітті сформувалися кілька напрямів: психоаналітичний (З. Фрейд – несвідомі мотиви), бихевіористський (Дж. Вотсон, Б.Ф. Скіннер – поведінкові реакції на стимули), когнітивний (К. Льюїс – важливість цілей та очікувань), гуманістичний (А. Маслоу – ієрархія потреб, К. Роджерс – самореалізація).

В педагогіці мотивація почала активно досліджуватись з середини XX століття у зв'язку з проблемами ефективності навчання, розвитку пізнавальних інтересів. Українські науковці розвинули теорію мотивації в контексті ціннісного ставлення до навчання [12].

Дослідження структури мотиваційної сфери особистості дозволило виокремити такі основні компоненти мотивації [25]:

- потреби як внутрішні відчуття нестачі чогось необхідного, що спонукає до дії (фізіологічні, соціальні, пізнавальні);
- мотиви як усвідомлені цілі, які визначають вибір поведінки;
- інтереси як емоційно забарвлені мотиви, що викликають стійкий інтерес до певної діяльності;
- цінності як осмислені ідеали і переконання, які орієнтують поведінку;
- установки як стійкі позитивні чи негативні ставлення до об'єктів діяльності.

Залежно від джерел і характеру спонукань вчені виділяють такі види мотивації: внутрішню (інтринсивну), що відбувається через внутрішній інтерес і задоволення; зовнішню (екстринсивна) діяльність, що мотивована зовнішніми стимулами (нагородами, оцінками, схваленням); позитивну, що спрямована на досягнення позитивних результатів, винагород; негативну для уникнення небажаних наслідків, покарань; пізнавальну як прагнення до набуття нових знань, розуміння світу; мотивацію до досягнень – прагнення до високих результатів, подолання труднощів [35, с. 58].

У науковому дискурсі існує кілька теоретичних підходів до мотивації, які дають комплексне розуміння цього явища. Відповідно, у психолого-педагогічній науці сформувалися різні теорії мотиваційної діяльності школярів, що пояснюють витoki, механізми та умови формування мотивації до навчання.

Біологічні теорії розглядають мотивацію як процес, що виникає на основі фізіологічних потреб і внутрішніх імпульсів організму. Відповідно до цього підходу, мотивація має переважно природжений характер і зумовлена біологічними інстинктами та гомеостатичними механізмами. Представники цієї групи теорій вважають, що основними рушіями поведінки є внутрішні

потреби організму, такі як голод, спрага, потреба у відпочинку, безпеці, а також сексуальні та соціальні інстинкти.

Однією з найвідоміших інстинктивних теорій є теорія Вільяма Макдугалла, згідно з якою поведінка людини визначається набором вроджених інстинктів. Усі дії, включно з пізнавальною активністю, пояснюються проявами цих інстинктів, наприклад, інстинктом допитливості. Важливо зазначити, що, попри спрощення природи мотивації, ці теорії вплинули на формування уявлень про первинні джерела поведінки та спонукання.

Якщо інстинктивні теорії акцентують увагу на вроджених спонуканнях, то більш динамічну інтерпретацію біологічної мотивації пропонує теорія драйву (спонукання) Кларка Галла. Вона базується на ідеї, що будь-яка потреба викликає внутрішнє напруження (драйв), яке стимулює поведінку, спрямовану на зниження цього напруження. Галл вважав, що навчання відбувається внаслідок формування зв'язку між стимулом і реакцією, за якого підкріплення зменшує внутрішнє напруження. Таким чином, мотивація трактується як функція, що забезпечує підтримку гомеостазу в організмі.

Також варто згадати активаційну теорію мотивації, яка підкреслює роль рівня збудження (активації) центральної нервової системи. Згідно з цією теорією, індивід прагне підтримувати оптимальний рівень активації: надто низький рівень призводить до апатії й прагнення до стимуляції, тоді як надто високий до уникнення подразників. У навчальній діяльності це означає, що школярі потребують розумного поєднання спокою й активності, щоб залишатися залученими й зацікавленими.

Незважаючи на те, що біологічні теорії не дають вичерпного пояснення усіх аспектів мотивації, зокрема в контексті освіти, вони закладають важливий фундамент для розуміння того, що будь-яка пізнавальна активність має свою основу у базових фізіологічних процесах. Саме тому, при організації освітнього процесу важливо враховувати такі чинники, як стан здоров'я, емоційне самопочуття, рівень втоми учнів тощо.

Психоаналітична концепція, заснована Зигмундом Фрейдом, розглядає мотивацію як вияв глибоких внутрішніх психічних процесів, більшість з яких є несвідомими. Центральне місце у фрейдівській теорії займають поняття лібідо (життєвої енергії, сексуального потягу) та конфлікту між різними структурами психіки: Ід (Воно) – джерело несвідомих інстинктів і бажань, Его (Я) – посередник між Ід, зовнішньою реальністю та Суперего (Над-Я) – моральними й соціальними нормами.

На думку Фрейда, поведінка людини є результатом постійного внутрішнього конфлікту між імпульсивними бажаннями та вимогами зовнішнього світу. Мотивація до навчання або іншої діяльності в такому випадку може бути зумовлена неусвідомленими прагненнями до визнання, уникнення покарання, компенсації дитячих травм тощо.

Фрейд наголошував, що велика частина людських дій є символічним вираженням глибинних потреб, які не завжди усвідомлюються. У педагогічному контексті це означає, що варто враховувати не лише зовнішні форми поведінки учнів, але й внутрішні психоемоційні стани, що можуть приховано впливати на мотивацію до навчання.

Послідовники Фрейда, зокрема К. Юнг, А. Адлер, Е. Фромм, розширили уявлення про джерела мотивації. Юнг, наприклад, увів поняття «колективного несвідомого» та архетипів, що впливають на поведінку; Адлер підкреслював прагнення до переваги й соціальної значущості як ключовий мотив; Фромм розглядав потребу в свободі, любові й самореалізації як провідні рушії людської активності [64].

Погоджуємося з думкою вчених, що психоаналітична теорія підкреслює багатовимірність і глибинний характер мотиваційних процесів, звертаючи увагу на індивідуальну історію, емоції та внутрішні конфлікти особистості. У навчальному процесі це вимагає від педагога чутливості до емоційного стану дитини, її внутрішнього світу та родинного контексту.

Поведінковий або біхевіористичний підхід до мотивації сформувався на початку ХХ століття під впливом праць Джона Ватсона, Івана Павлова,

Берреса кіннера, Едварда Торндайка та інших. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що мотивація є результатом зовнішніх впливів – стимулів і підкріплень, які формують поведінку через механізми навчання.

Біхевіористи вважають, що мотивація виникає не стільки внаслідок внутрішніх потреб, скільки через асоціації між поведінкою та її наслідками. Вони розглядають поведінку як реакцію на зовнішній стимул, яка закріплюється в результаті позитивного чи негативного підкріплення.

Одним із провідних представників цього напрямку є Б. Ф. Скіннер, який розробив концепцію оперантного навчання. Згідно з його поглядами, поведінка, яка супроводжується позитивними наслідками (нагородою), буде повторюватися, а та, що має негативні наслідки (покарання або відсутність підкріплення), згасатиме. Тобто, мотивація до дії формується через систему заохочень і покарань.

У педагогічній практиці біхевіористичний підхід реалізується через використання системи оцінювання, заохочення успіху (похвала, призи, дипломи), формування звичок через повторення та підкріплення, ігнорування небажаної поведінки [54, с. 87].

Крім того, Торндайк сформулював закон ефекту, відповідно до якого дії, що викликають задоволення, закріплюються, а ті, що спричиняють дискомфорт усуваються. Це стало основою ідей про формування навчальної мотивації через позитивний досвід учіння.

Важливо зазначити, що хоча біхевіористичний підхід акцентує увагу на зовнішньому регулюванні поведінки, він не завжди забезпечує стійку внутрішню мотивацію. Зовнішні стимули можуть виявитися недостатніми для підтримки тривалого інтересу до навчання, особливо в умовах, коли відсутні глибші когнітивні чи особистісні орієнтири.

Як зазначає Я. Демченко, молодший шкільний вік вирізняється низкою специфічних психологічних особливостей, що безпосередньо впливають на формування мотивації. У цей період діти мають обмежений життєвий досвід і тільки починають усвідомлювати базові мотиви поведінки. Вони особливо

потребують підтримки та позитивного зворотного зв'язку від дорослих. Мотивація в цьому віковому періоді часто є нестійкою і значною мірою залежить від настрою дитини, а також від ставлення вчителя і батьків. Ефективними засобами підсилення мотивації стають ігрові та практичні методи навчання, які активізують пізнавальну діяльність та сприяють розвитку стійкого інтересу [16].

На думку О. Жадан, формування внутрішньої мотивації базується на створенні позитивного досвіду, що стимулює пізнавальний інтерес і підтримує бажання дитини вчитися далі. Цей досвід формується через успішне виконання завдань, які відповідають рівню можливостей учня та викликають почуття задоволення від власних досягнень. Особливо важливо, щоб навчальна діяльність була цікавою, різноманітною та включала елементи творчості, що допомагає розвивати допитливість і активність. Підтримка з боку вчителя та однолітків відіграє ключову роль у зміцненні мотивації, сприяючи формуванню впевненості у власних силах і готовності долати труднощі [25].

Враховуючи вікові та психологічні особливості молодших школярів, мотивація до навчання має бути сформована через цілісний і системний підхід, що включає низку психолого-педагогічних заходів, спрямованих на розвиток внутрішнього бажання пізнавати, творити, взаємодіяти.

Молодший шкільний вік є періодом активного формування пізнавальних процесів, коли закладаються основи навчальної діяльності, моральних орієнтирів і соціальних навичок. Саме в цей період діти потребують особливої уваги з боку педагогів і дорослих, адже їхній досвід ще обмежений, а здатність до саморегуляції тільки формується.

Як зазначають учені [35], однією з провідних рис дітей молодшого шкільного віку є високий рівень природної допитливості, прагнення дитини зрозуміти світ, встановити причинно-наслідкові зв'язки, дослідити явища та об'єкти довкілля. Це прагнення може стати потужним внутрішнім мотиватором, якщо його цілеспрямовано підтримувати. Для цього необхідно

створити такі умови навчання, за яких дитина не лише отримуватиме знання, а й зможе переживати позитивні емоції від самого процесу пізнання. Емоційна залученість відіграє ключову роль у мотивації молодшого школяра: яскравість вражень, емоційна насиченість уроків, використання ігор, казок, творчих завдань формують у дитини інтерес до навчального процесу.

На думку О. Медведюк, важливу роль у мотивації молодших школярів відіграє система соціальних взаємин, у які включається дитина. Молодші школярі мають потребу у визнанні, схваленні з боку дорослих та однолітків. Успіхи у навчанні стають для них не лише джерелом задоволення, а й способом самоствердження. Тому особливо ефективними є форми роботи, що передбачають співпрацю, командну діяльність, взаємну підтримку, а також ситуації, у яких дитина може проявити себе, відчувати свою значущість [42].

О. Савченко підкреслює, що надзвичайно важливим для формування мотивації молодших школярів є створення ситуації успіху, яка дозволяє кожній дитині відчувати власну компетентність і значущість в освітньому процесі. Педагог має не лише передавати знання, а й турбуватися про те, щоб навчальна діяльність супроводжувалась позитивними емоціями, відчуттям досяжності мети та інтелектуального задоволення. Завдання, запропоновані учням, повинні бути достатньо складними, щоб викликати пізнавальний інтерес, але водночас доступними, щоб не провокувати тривожність або страх помилки. У такому середовищі дитина почувається впевнено, не боїться експериментувати, помилятися, робити висновки й самостійно просуватися вперед, сприймаючи навчання як привабливу, змістовну та особистісно цінну діяльність [54].

І. Чорней [64, с. 165] звертає увагу на те, що в молодшому шкільному віці одним із ключових чинників ефективного формування мотивації є опора на наочність і практичну діяльність, які відповідають природі мислення дітей цього вікового періоду. Молодші школярі легше засвоюють нову інформацію, коли вона подається через зорові образи, реальні дії,

експерименти, моделі та ситуації, наближені до їхнього щоденного досвіду. Саме тому важливим завданням педагога є інтеграція до освітнього процесу дослідницьких завдань, елементів гри, практичної роботи, творчих і конструкторських вправ. Такі підходи не лише активізують пізнавальну діяльність, а й надають знанням особистісної значущості – дитина починає бачити, як навчання пов'язане з реальним життям, як воно допомагає розуміти світ навколо. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню внутрішньої мотивації, оскільки учень відчуває не зовнішній примус, а внутрішній інтерес і задоволення від власного розвитку.

В. Шищенко [65] підкреслює роль позитивного досвіду взаємодії з навколишнім світом. Прогулянки, спостереження за природними явищами, участь у міні-проектах, екскурсіях, дослідницька робота, на думку вченої, розширюють горизонти дитини, збуджують її інтерес до явищ довкілля, сприяють формуванню уявлень про взаємозв'язки в природі, суспільстві, культурі. Саме через особисте переживання, емоційне залучення, власні відкриття дитина починає сприймати навчання як цікаву й корисну діяльність.

На думку Т. Гладиш [12], формування мотивації до навчання в молодшому шкільному віці має ґрунтуватися на таких принципах: індивідуалізація підходу, емоційна підтримка, створення комфортного освітнього середовища, підкріплення пізнавальної активності, використання ігрових та діяльнісних форм навчання, активна соціальна взаємодія, а також акцент на практичну й життєву значущість знань. Лише в такому комплексному підході мотивація стає не зовнішнім примусом, а внутрішнім прагненням дитини до саморозвитку, пізнання світу та самореалізації.

Отже, мотивація в психолого-педагогічній науці трактується як складний, багатокомпонентний психічний процес, що виступає провідним рушієм навчально-пізнавальної діяльності учнів. У молодшому шкільному віці мотиваційна сфера є особливо чутливою та вразливою, що зумовлює необхідність її цілеспрямованого педагогічного супроводу. Актуальні теорії

мотивації пропонують системні підходи до розуміння механізмів мотиваційного розвитку, які слугують підґрунтям для створення ефективних педагогічних стратегій формування сталого пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку.

1.2. Особливості пізнавальної діяльності учнів початкової школи

Пізнавальна діяльність є провідною у молодшому шкільному віці, оскільки саме вона є основою освітнього процесу й впливає на всебічний розвиток дитини. У цьому віці відбувається інтенсивне формування когнітивної сфери: розвивається сприймання, увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення. Саме через пізнавальну діяльність діти оволодівають новими знаннями, навичками, формують світогляд і моральні цінності, отже, вона має надзвичайно важливе значення у становленні особистості молодшого школяра.

Молодший шкільний вік характеризується значними змінами у психічному розвитку дитини. Перехід від ігрової до навчальної діяльності як провідної означає формування нової соціальної позиції – позиції учня. Цей процес супроводжується поступовим перебудовуванням мотиваційної сфери, розвитком довільної поведінки, інтелектуальної активності та вольових якостей [12].

Згідно з концепцією Л. С. Виготського, навчання у цьому віці має вести за собою розвиток. Тобто, організація пізнавальної діяльності повинна відповідати зоні найближчого розвитку дитини, стимулюючи розвиток вищих психічних функцій.

А. Карнаухова та І. Савченко виділяють вікові особливості пізнавальної діяльності молодших школярів. Зокрема, у цьому віці переважає наочно-образне мислення над логічним, обмежений обсяг і тривалість уваги, а пам'ять спочатку має мимовільний характер із поступовим переходом до довільної. Молодші школярі вирізняються високою емоційністю та чутливістю до оцінювання з боку дорослих, що зумовлює їхню потребу в

підтримці, схваленні та позитивній мотивації. Водночас спостерігається інтенсивний розвиток мовлення, яке виступає важливим інструментом мислення та комунікації [28].

Пізнавальна діяльність молодших школярів включає сукупність психічних процесів, що забезпечують сприйняття, осмислення, збереження та відтворення інформації [33]. До основних компонентів цієї діяльності належать:

- сприймання – початкова форма пізнавального процесу, що реалізується через функціонування сенсорних систем. У дітей молодшого шкільного віку сприймання характеризується фрагментарністю, недостатнім рівнем узагальнення та сильною залежністю від наочності й емоційного забарвлення об'єктів;

- увага – психічний процес, який проявляється у спрямованості та зосередженості свідомості на певному об'єкті або виді діяльності. На початковому етапі навчання домінує мимовільна увага, тоді як формування довільної потребує цілеспрямованої педагогічної роботи;

- пам'ять – механізм збереження й відтворення інформації, що на цьому віковому етапі функціонує переважно на основі механічного запам'ятовування, поступово переходячи до осмисленого, логічного типу. Успішність навчальної діяльності значною мірою залежить від сформованості мнемічних прийомів;

- мислення – складний пізнавальний процес, що у молодшому шкільному віці має переважно наочно-дійовий та наочно-образний характер. Із поступовим інтелектуальним дозріванням дитини виникають елементи абстрактно-логічного мислення, яке потребує розвитку шляхом спеціально організованої навчальної діяльності;

- уява – психічний процес створення нових образів на основі попереднього досвіду. Для дітей зазначеної вікової категорії характерна активна, емоційно забарвлена уява, що сприяє розвитку творчих здібностей і відіграє важливу роль у формуванні образного мислення;

- мовлення – універсальний засіб пізнання дійсності, який виконує не лише комунікативну функцію, а й виступає важливим інструментом розвитку мислення, самосвідомості й когнітивної діяльності загалом.

Є. Бондарчук звертає увагу на те, що однією з ключових умов успішного розвитку особистості є формування в дітей прагнення й уміння самостійно засвоювати нову інформацію, що є передумовою безперервної освіти впродовж усього життя. Вона підкреслює значення здобуття знань не лише з книжкових джерел, а й через активне спостереження за навколишнім світом, аналіз життєвих ситуацій і власний досвід. Такий підхід сприяє формуванню автономного стилю навчання, що є основою сучасного освітнього процесу [5].

О. Довгаль зауважує, що у молодшому шкільному віці процес сприймання набуває більшої осмисленості та узагальненості. Завдяки розширенню пізнавального горизонту й систематичному навчанню, зростає спостережливість учнів. Водночас інтенсивно розвиваються сенсорні здібності, діти навчаються точніше оцінювати параметри предметів, співвідносити їхні розміри, розрізняти форми та пропорції [21].

На думку Л. Дубровської та О. Дешко, особливо вагому роль у стимулюванні пізнавального інтересу в дітей відіграють практичні дії та елементи дослідництва. Саме завдяки активній участі в експериментальній діяльності молодші школярі долають попередній рівень пізнання та переходять до складніших форм осмислення. Не менш важливою є комунікація з дорослими – учителями та батьками, адже в процесі такої взаємодії дитина опановує навички саморегуляції та отримує досвід подолання труднощів [22].

Ефективна організація пізнавального процесу для молодших школярів має спиратися на вже сформовані у них потреби, особливо на потребу в дорослому схваленні та взаємодії. Формування креативного мислення не обмежується простим відтворенням зразків, а потребує розвитку здатності змінювати структуру інформації, поєднувати її в нові форми й аналізувати

ситуації з альтернативних позицій. Асоціативне мислення в цьому відіграє вагомий роль: що більше асоціацій здатна утворити дитина, то впевненіше вона себе почуває в процесі навчання, що сприяє підвищенню рівня пізнавальної активності. Попри зручність використання шаблонів у навчанні, варто забезпечити умови для самостійності учнів, стимулюючи їх творче самовираження та індивідуальний розвиток.

І. Колесник наголошує, що одним із ключових чинників пробудження інтересу до пізнання у молодших школярів є відчуття здивування. Це емоційне переживання виникає як відповідь на незвичне, нове або неочікуване й спонукає дитину до активного дослідження навколишнього світу. Стан здивування активізує увагу, емоції та волю зусилля, що сприяє подоланню труднощів у навчанні та досягненню нових інтелектуальних результатів [30].

На думку Н. Максимчук і О. Хом'яка, формування пізнавальної активності в молодшому шкільному віці відбувається через індивідуальну діяльність дитини, однак значну роль при цьому відіграють зовнішні стимули. Зокрема, вплив дорослих може істотно змінювати поведінку учня, спонукати його до пошуку знань і практичних навичок. Учені трактують розвиток пізнавальної активності як процес розширення кола об'єктів і явищ, що викликають інтерес у дитини, чим більше таких об'єктів дитина пізнає, тим активніше вона залучається до пізнавальної взаємодії зі світом [38].

О. Костащук зазначає, що зацікавленість і пізнавальна активність у дітей початкових класів формуються на основі їх внутрішніх потреб у пізнанні, які реалізуються через різні види діяльності. У цьому контексті активність школярів проявляється у самостійності, ініціативності, здатності до самовираження й нестандартного мислення, а також сприяє формуванню цілісної картини світу [34].

Серед основних завдань педагогів, які працюють з учнями початкової школи, є розвиток інтересу до пізнання, стимулювання самостійної роботи, а також підтримка творчого потенціалу дітей. Школярі повинні навчитися

самостійно виявляти головні ознаки предметів і явищ, знаходити необхідні дії чи характеристики, підбирати антоніми, виконувати класифікацію об'єктів за спільними властивостями тощо. Усе це сприяє формуванню у дитини вміння орієнтуватися в інформаційному просторі та здобувати знання власними зусиллями.

С. Ілляш та Н. Рудик [27] вказують на необхідність формування у молодших школярів прагнення та здатності самостійно здобувати знання. Автори наголошують, що діти повинні мати змогу отримувати нову інформацію не лише з друкованих джерел, а й із власного життєвого досвіду, оточуючого середовища та повсякденних подій. Такий підхід забезпечує готовність до безперервного навчання, що й становить головну мету сучасної системи освіти.

О. Довгаль звертає увагу на те, що в молодшому шкільному віці сприйняття набуває ознак цілеспрямованості, системності та точності. Завдяки розширенню кругозору і регулярній участі у навчальному процесі діти стають більш уважними спостерігачами. Важливу роль у розвитку пізнавальної активності відіграє взаємодія з дорослими, зокрема педагогами й батьками. У процесі спілкування з ними дитина навчається контролювати власну поведінку, орієнтуватися в нових умовах і вирішувати завдання різної складності. Значного ефекту можна досягти шляхом залучення учнів до пошукової та експериментальної діяльності, особливо якщо вона завершується успішним результатом. Планування пізнавальної активності слід здійснювати, враховуючи сформовані потреби дітей – бажання спілкуватися з дорослими, прагнення отримувати позитивну оцінку своїх дій [21].

Креативне мислення у молодших школярів розвивається не шляхом механічного відтворення знаних алгоритмів, а через здатність дитини аналізувати ситуації з різних точок зору, поєднувати елементи у нові комбінації, виявляти гнучкість мислення й оперувати асоціаціями. Чим ширшим є асоціативне поле дитини, тим ефективніше вона справляється із

завданнями, що вимагають нестандартного підходу, і тим вищою є її зацікавленість у пізнанні. Використання усталених шаблонів, правил і алгоритмів значно полегшує процес керування навчальною діяльністю з боку дорослого, дає змогу краще контролювати і коригувати засвоєння знань [41].

За спостереженням Н. Бібік, здатність дивуватися – це основа інтересу дитини до пізнання. Саме незвичайність або неочікуваність подій і явищ викликають щире здивування, що сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання. Такий емоційний імпульс зміцнює увагу, активізує волюві якості, а також підвищує запам'ятовуваність матеріалу. Навіть пасивні діти здатні проявляти активність, якщо їм дати змогу відчувати задоволення від відкриття нового. Надзвичайно важливо підтримувати цю емоційну залученість і розділяти з учнями радість їхніх навчальних досягнень [3].

Ю. Бондар визначає пізнавальну активність як процес, у якому дитина не лише здобуває знання самостійно, але й реагує на зовнішні стимули, зокрема на підтримку з боку дорослих. Взаємодія з учителем або батьками допомагає формуванню нових умінь, знань і навичок [4]. Активність у навчанні формується з пізнавальних потреб і розвивається у різних видах діяльності, сприяючи глибшому розумінню навколишнього світу. Вона характеризується ініціативністю, самостійністю, стійким інтересом і творчим підходом до вирішення завдань.

І. Величко пропонує критерії для оцінки рівня пізнавальної активності у молодших школярів. Серед них – вияв особливої зацікавленості до об'єкта, емоційне ставлення (відчуття здивування, нерозуміння, тривожність), прагнення детально дослідити об'єкт, визначити його функціональні особливості. Важливим є і якісний, і кількісний показник дій дитини: зміна методів, пошук нових рішень, обмірковування об'єкта навіть за його відсутності [8].

Отже, розвиток пізнавальної активності є одним із центральних завдань освітнього процесу на початковому етапі. Цей процес має бути безперервним і цілеспрямованим, а його ефективність значною мірою залежить від

педагога. Саме вчитель організовує навчальне середовище, підтримує інтерес школярів і створює умови для того, щоб пізнавальна діяльність приносила задоволення й сприяла всебічному розвитку особистості.

О. Гордієнко та Д. Козій визначають послідовні кроки у процесі формування пізнавальної активності серед здобувачів початкової освіти. На їхню думку, спочатку слід створити умови, що сприяють виникненню внутрішньої потреби дитини в отриманні знань і залученні до пізнавальної діяльності. Це передбачає формування позитивного ставлення до навчання та організацію такої діяльності, яка б викликала зацікавленість у дітей [13].

У науковій праці Н. Дижіної «Розвиток пізнавальних інтересів учнів молодших класів шляхом використання інтерактивних методів навчання» [19] запропоновано методичну модель, яка враховує вікові особливості молодших школярів і спрямована на активізацію їх інтересу до пізнання. Модель включає кілька ключових компонентів:

- освітній простір для розвитку пізнавального інтересу, де формується навчальна активність. У цьому середовищі реалізуються спільні педагогічні принципи, відбувається взаємодія між учнями, педагогами та батьками. Основними його характеристиками є атмосфера довіри, гуманності, взаємопідтримки й стимулювання творчих проявів;

- мета, процес і результат формування пізнавального інтересу. Метою є розвиток пізнавальної активності, що реалізується через творчу взаємодію дітей і дорослих. У ході цього процесу передбачена педагогічна підтримка, а підсумком має стати сформована зацікавленість та активна пізнавальна позиція дитини;

- організація пізнавального процесу, що включає створення комфортного психологічного клімату, предметно-ігрового середовища, дотримання гігієнічних, естетичних і дидактичних умов. Особливу увагу слід приділяти реалізації потреби дитини в міжособистісному спілкуванні;

- пізнавальні засоби, що охоплюють навчальні об'єкти, дидактичні матеріали, технічні пристрої, а також спеціально створені творчі завдання, які спонукають до активного пізнання;

- роль дорослих (учителів і батьків) полягає у наданні навчальної підтримки, стимулюванні пізнавальної активності дитини та заохоченні її зацікавлення у різних видах діяльності;

- позиція учнів як повноцінних суб'єктів освітнього процесу передбачає їх самостійність у розв'язанні навчальних завдань і прояв позитивних емоцій у процесі пізнання. Взаємодія з дорослими відбувається в кількох площинах: індивідуальна співпраця, командна робота з однолітками й реалізація творчих ініціатив у ширшому контексті;

- реалізація педагогічної рефлексії та діагностика рівня пізнавальної активності учнів на основі заздалегідь визначених критеріїв;

- формування умов для подальшого зростання пізнавальної активності, що дає змогу прогнозувати освітню траєкторію дитини, виходячи з досягнень у сфері навчальної діяльності.

Наукові дослідження засвідчують, що молодший шкільний вік супроводжується характерними змінами у психологічній, когнітивній і соціальній сферах, які суттєво впливають на особливості пізнавальної діяльності дітей.

У цей період розвитку діти вирізняються підвищеним рівнем зацікавленості в навколишньому світі, виявляють бажання досліджувати та пізнавати нове. Це прагнення виражається в активному прагненні зрозуміти сутність явищ і властивості об'єктів. Пізнавальний інтерес тісно пов'язаний з емоційною сферою учнів, тому надзвичайно важливо забезпечити емоційно комфортне середовище в освітньому процесі. У цьому віці діти особливо потребують позитивного підкріплення, уваги та підтримки з боку вчителя, що сприяє розвитку їхньої пізнавальної ініціативи й допитливості.

Погоджуємося з думкою І. Величко [8], що формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти можливе лише

за умов цілеспрямованого педагогічного впливу, який враховує індивідуальні особливості, пізнавальні інтереси та освітні потреби кожної дитини. Відповідно, важливо створити таке освітнє середовище, що стимулюватиме природний інтерес дитини до навколишнього світу та сприятиме розвитку пізнавальної активності.

На думку Н. Горопахи [14], врахування темпу розвитку, нахилів і переваг учнів дозволяє не лише підтримувати інтерес до навчального матеріалу, а й формувати позитивне ставлення до пізнання природи. Наприклад, для дітей, які виявляють схильність до активного дослідження, доцільно організовувати спостереження за природними явищами, прості досліди, дослідницькі проєкти, які дають змогу самостійно робити відкриття та знаходити пояснення навколишнім процесам. Така діяльність сприяє розвитку допитливості, ініціативності та дослідницького мислення.

Водночас деякі учні відзначаються схильністю до аналітичного мислення та потребують завдань, які вимагають порівняння, класифікації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між природними явищами. Для таких дітей ефективними будуть завдання на узагальнення, розв'язання екологічних проблемних ситуацій, участь у дискусіях природничого змісту. Це стимулює розвиток критичного мислення, уміння бачити глибинні закономірності в природі, формує навички екологічного мислення.

Особливе значення має створення ситуації успіху, що формує позитивну самооцінку, впевненість у власних силах і підвищує мотивацію до пізнання. Педагог має підтримувати ініціативу учнів, схвалювати їхні досягнення, заохочувати до подальшого самостійного пошуку інформації та участі у пізнавальних заходах. Атмосфера емоційного комфорту, повага до дитячої думки, доброзичливе ставлення тощо створюють психологічну основу для сталого інтересу до природи [15].

Однією з дієвих умов є також використання ігрових технологій у природничій освіті. Ігри природничого змісту, пізнавальні квести, сюжетно-рольові та ділові ігри допомагають формувати у дітей не лише знання, а й

активне ставлення до природи, здатність до взаємодії з нею на основі засвоєних цінностей. Ігрові методи дають змогу перетворити навчання на захопливу діяльність, у якій дитина є активним учасником пізнавального процесу, а не пасивним споживачем інформації.

Крім того, суттєву роль відіграє варіативність навчального матеріалу та використання сучасних освітніх ресурсів: мультимедійних презентацій, відеофрагментів, інтерактивних карт, віртуальних лабораторій, природничих міні-проектів. Такий підхід допомагає зробити навчання яскравим, доступним і цікавим, дає можливість дітям візуалізувати складні природні процеси, краще розуміти екологічні зв'язки у довкіллі.

Урахування вікових особливостей пізнання дає змогу зробити висновок про необхідність диференційованого підходу в навчанні. Педагоги мають зважати на індивідуальні відмінності у стилях навчання та інтересах дітей, аби створювати умови для розвитку їхньої самостійності, критичного та творчого мислення. Застосування сучасних методів навчання, зокрема інтерактивних технологій, елементів гри та проєктної діяльності, значною мірою підвищує результативність освітнього процесу та мотивує молодших школярів до активного залучення у пізнавальну діяльність.

Отже, пізнавальна діяльність у молодшому шкільному віці є складним багаторівневим процесом, який потребує врахування вікових, психологічних і педагогічних особливостей розвитку дитини.

1.3. Механізми формування мотивації до пізнання природи в освітньому процесі

Існує два основних підходи до формування пізнавальної активності молодших школярів. Перший полягає у використанні самого змісту навчального матеріалу як джерела мотивації, а другий — в ефективній організації пізнавальної діяльності учнів. Інтерес до вивчення навколишнього світу природно виникає у дітей цього віку, тому надзвичайно важливо добирати змістовно насичені та цікаві завдання, що здатні підтримувати й розвивати цей інтерес. Особливо значущими в цьому контексті є інтегровані

уроки предмета «Я досліджую світ», які сприяють розвитку когнітивних процесів, мовленнєвої компетентності, пам'яті, уваги, а також таких особистісних рис, як самостійність, ініціативність і допитливість. За умови належної організації таких занять учень стає активним суб'єктом навчання, і його внутрішня мотивація до пізнання поступово зростає. Проте важливо, щоб інтеграція змісту базувалась на урахуванні як вікових, так і індивідуальних особливостей школярів.

У початковій школі навчання набуває провідного значення для розвитку особистості дитини. Саме в цей час формуються навички взаємодії в соціумі, здатність враховувати інтереси та потреби інших, співвідносити власні дії із загальними завданнями колективу. Педагог, організовуючи інтегровані заняття, повинен не лише ретельно продумати зміст і структуру уроку, а й підготувати учнів до активної участі в ньому, не допускаючи перевантаження. Сприятливий емоційний клімат є надзвичайно важливою умовою, що забезпечує залучення дитини до пізнавальної діяльності, формує її готовність до самостійного вирішення проблем та ефективної роботи в групі.

Мотивація до пізнання природи є важливим чинником розвитку особистості дитини. Саме в початковій школі закладається основа для емоційно-ціннісного, пізнавального та практичного ставлення до природи, формуються настанови, які впливають на подальше світосприйняття особистості. Формування такої мотивації є складним психолого-педагогічним процесом, що включає низку взаємопов'язаних механізмів.

Горопах Н. вважає, що у психологічному аспекті мотивація до пізнання природи формується на основі когнітивних, емоційно-вольових та потребнісних структур особистості. Пізнавальний інтерес активізується у діяльності, яка має особистісну значущість, викликає емоційне залучення та містить елемент новизни [3].

У дитячому віці провідною стає потреба в дослідженні, що сприяє формуванню допитливості – важливої якості, яка безпосередньо впливає на

мотивацію до навчальної діяльності. Під впливом позитивних емоцій, які виникають під час спостереження за природними явищами, діти починають самостійно шукати відповіді на запитання, встановлювати зв'язки між явищами, виявляти причинно-наслідкові залежності.

На думку Н. Дижіної [19], педагогічні механізми передбачають цілеспрямовану діяльність учителя щодо створення умов для розвитку внутрішньої мотивації учнів до пізнання природи. Серед таких механізмів можна виокремити:

- створення мотиваційно-значущого освітнього середовища, де враховуються інтереси учнів, їх життєвий досвід, особисті спостереження;
- інтеграцію змісту навчальних дисциплін, зокрема предметів «Я досліджую світ», «Природознавство», «Основи здоров'я», що дозволяє представити природу як багатогранне явище;
- використання методів проблемного навчання, які активізують мислення, викликають інтерес до пошуку рішень і сприяють формуванню гіпотез, припущень, узагальнень;
- залучення учнів до дослідницької діяльності, зокрема спостережень, дослідів, експериментів, міні-проектів, що забезпечує практичне закріплення знань;
- застосування ігрових і творчих методів, які відповідають віковим особливостям учнів і забезпечують емоційне включення в навчання.

Як зазначає А. Пітоня, інтерактивне навчання, яке передбачає активну взаємодію учнів із навчальним матеріалом, учителем та однокласниками, значною мірою сприяє формуванню внутрішньої навчальної мотивації [47].

Емоційне ставлення до природи є основою екологічної культури особистості. Саме позитивні емоції сприяють формуванню стійкого інтересу до природничих наук. Практика показує, що естетичне сприймання природних об'єктів (наприклад, квітучого дерева, барв осені, голосів птахів) викликає у дітей не лише радість, але й бажання дізнатися більше.

Дослідження О. Савченко свідчать, що поєднання емоційно-навантажених художніх засобів (вірші, казки, метафори) з природничим змістом сприяє активізації мотивації до пізнання природи на уроці [54]. Особливу роль відіграє й особистість учителя. Його ентузіазм, цікаві приклади з власного життя, емоційна реакція на природні явища здатні заразити учнів позитивним ставленням до пізнання.

Згідно з діяльнісним підходом, пізнавальна мотивація виникає у процесі активної взаємодії з об'єктами вивчення. У шкільному курсі це може бути реалізовано через такі види діяльності:

- екскурсії на природу (спостереження сезонних змін, життя тварин, рослин);
- екологічні акції (висадження дерев, догляд за клумбою, сортування сміття);
- ведення щоденників спостережень;
- дослідницько-проектна робота (наприклад, «Життя мурашника», «Чому річка цвіте?»).

Кожен вид такої діяльності не лише сприяє закріпленню знань, але й викликає позитивні переживання, формує відповідальне ставлення до природи та забезпечує інтерес до подальшого навчання.

Сучасна педагогіка [31] визначає кілька стратегій активізації пізнавального інтересу до природи:

- ✓ проблемне навчання – створення ситуацій, у яких учень не може обійтися без самостійного пошуку рішення. Наприклад: Чому жуки літають, хоча мають важке тіло? або Що буде, якщо на планеті зникнуть бджоли?
- ✓ проектна діяльність – учні самостійно досліджують природні явища, збирають матеріал, аналізують, роблять висновки. Теми можуть бути такими: «Життя в краплі води», «Як працює мій шкільний термометр», «Секрети дерева у нашому дворі».
- ✓ інтегроване навчання – поєднання змісту природничих наук з іншими дисциплінами (література, мистецтво, технології), що дає змогу

розглядати явища природи з різних точок зору. Наприклад, тема «Весна» включає читання віршів, спостереження змін у природі, створення аплікацій, дослідження довжини світлового дня.

✓ ігрові технології – зокрема, рольові ігри («Мандрівка в ліс», «Юні метеорологи»), дидактичні ігри («Хто де живе?», «Знайди зайве»), які забезпечують емоційно-позитивне залучення дітей до навчання.

✓ екологічна практика – участь у шкільних екологічних акціях, турбота про рослини класу, догляд за куточком живої природи, що сприяє формуванню відповідального ставлення до природи.

Отже, мотивація до пізнання природи формується завдяки взаємодії когнітивних, емоційних і діяльнісних механізмів. Педагог має не лише подати цікавий і доступний матеріал, але й створити емоційно комфортне та практично значуще середовище для навчання. Дитина, яка отримує задоволення від пізнання природи, проявляє ініціативу в дослідженні, більш відповідально ставиться до навколишнього світу і демонструє готовність до подальшого навчання та екологічної поведінки. Саме тому формування мотивації до пізнання природи є ключовим завданням сучасної початкової освіти.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ

2.1. Педагогічні умови формування мотивації учнів початкової школи до пізнання природного довкілля

Поняття «педагогічні умови» є ключовим у сучасній педагогіці. Під цим терміном розуміють сукупність спеціально організованих факторів, обставин, засобів, форм і методів педагогічного впливу, що забезпечують ефективність освітнього процесу, сприяють реалізації його цілей та забезпечують оптимальний розвиток особистості учня.

На думку О. Савченко, педагогічні умови – це ті компоненти освітнього середовища, які створюють сприятливі можливості для досягнення певної педагогічної мети [54]. Інші дослідники, наголошують, що педагогічні умови мають не лише сприяти реалізації цілей навчання, а й відповідати закономірностям розвитку учня, враховувати його вікові, індивідуальні та пізнавальні особливості [22].

Як зазначає О. Костащук, для формування ефективної пізнавальної діяльності у молодших школярів необхідно дотримуватись таких педагогічних умов: використання наочності (предметної, графічної, схематичної), поєднання репродуктивних і творчих завдань, залучення ігрових форм у навчальний процес, створення позитивного емоційного клімату, індивідуалізація й диференціація навчання, організація пізнавальних і дослідницьких ситуацій [34].

На думку Л. Дубровської та О. Дешко, велике значення має особистість учителя, його здатність мотивувати учнів, підтримувати інтерес до предмета, створювати ситуації успіху. Педагог має бути посередником між дитиною і знанням, керувати її пізнавальним розвитком, спираючись на актуальні можливості та стимулюючи зону найближчого розвитку.

У пізнавальній діяльності молодших школярів важливе місце займає гра, яка залишається природною формою активності дитини навіть після вступу до школи. Учені вважають, що навчальна гра є ефективним засобом

залучення дитини до навчання, оскільки сприяє розвитку уваги, мислення, пам'яті, мовлення. Елементи гри знижують напруження, зменшують страх помилок, активізують інтерес до виконання завдань [20].

Емоційна сфера дитини також істотно впливає на пізнавальну активність. Позитивні емоції, викликані навчанням, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, підвищенню мотивації, зменшенню тривожності. Навпаки, негативні переживання (страх, невпевненість, незадоволення) можуть блокувати пізнавальну діяльність. Тому педагогічно доцільно створювати позитивну емоційну атмосферу у класі, використовувати методи емоційного стимулювання – похвалу, заохочення, гумор, несподіванку [23].

Пізнавальний інтерес є основою для формування внутрішньої мотивації до навчання. Його розвиток можливий лише за умови, що навчання є не лише обов'язком, а й джерелом радості пізнання. Учитель має викликати цікавість до теми, проблематизувати зміст, ставити запитання, що викликають здивування, сумніви, бажання дізнатися більше. Активне залучення дітей до пошукової, дослідницької діяльності, постановка проблемних завдань, інтеграція знань із різних галузей – усе це сприяє зростанню пізнавального інтересу [23].

У контексті формування мотивації до пізнання природного довкілля педагогічні умови виконують роль активного середовища, яке стимулює пізнавальний інтерес, допитливість, емоційно-ціннісне ставлення до природи, готовність до діяльності, спрямованої на її вивчення і збереження.

Формування внутрішньої мотивації до пізнання природи в учнів початкових класів можливе лише за умови цілеспрямованого створення відповідного освітнього середовища. До ключових педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу, можна віднести такі:

1. **Створення емоційно насиченого освітнього простору.** Вважаємо, що емоційна атмосфера уроку та позаурочних заходів визначає, з яким настроєм учень сприйматиме інформацію, наскільки активно буде

включатися в пізнавальну діяльність, чи виникне в нього стійкий інтерес до теми чи проблеми, яка вивчається.

У молодшому шкільному віці емоції відіграють провідну роль у пізнавальній сфері. Від емоційної реакції дитини на подану інформацію часто залежить, чи запам'ятає вона її, чи зацікавиться предметом вивчення, чи прагнучиме самостійно розширювати знання. Як зазначає О. Жадан, створення ситуацій емоційного піднесення та позитивного підкріплення стимулює розвиток пізнавального інтересу та підвищує впевненість здобувачів початкової освіти у власних можливостях [25].

Психологи стверджують, що пізнання довкілля без позитивних емоцій неефективне, оскільки у такому разі активізується лише короткочасна пам'ять, тоді як закріплення знань у довготривалій пам'яті відбувається саме через емоційне підкріплення. Відповідно, радість відкриття, здивування, почуття захоплення природними явищами – усе це не лише підвищує інтерес учнів, а й сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу [29].

На думку Л. Мар'яненко [40] у початковій школі створення емоційно позитивного освітнього середовища передбачає доброзичливе, підтримувальне ставлення вчителя до учнів, уникнення критики, приниження, емоційного тиску; схвалення та позитивну оцінку зусиль навіть при помилках, створення умов для переживання «ситуації успіху», використання у навчанні захопливих матеріалів, інтерактивних методів, гри, казкових персонажів, мультимедійного контенту, підтримку емоційної залученості через живу мову, виразну інтонацію, використання елементів несподіванки, гумору, діалогу.

Зокрема, уроки з природознавства набувають особливої емоційної глибини, коли вчитель демонструє особисте захоплення предметом. Емоції педагога мають властивість передаватися учням, отже, ентузіазм учителя, його щирість, захоплення природою формують аналогічні переживання у дітей.

Дуже важливо, щоб кожна дитина відчувала себе прийнятою, зрозумілою, захищеною в освітньому середовищі. Це забезпечує внутрішній комфорт, знімає страх перед помилками, відкриває простір для самовираження та дослідницької ініціативи. У такій атмосфері учень не боїться ставити запитання, висловлювати гіпотези, ділитися власними міркуваннями. І саме така поведінка свідчить про високу мотивацію до пізнання.

Є. Бондарчук вважає, що ситуація успіху є окремим і надзвичайно важливим елементом емоційного середовища. Це особливий психологічний стан, коли дитина відчуває, що її зусилля були результативними, що вона змогла впоратися із завданням. Це може бути навіть маленька перемога – правильна відповідь, вдале спостереження, цікаве припущення. Педагог повинен спеціально організовувати такі ситуації, щоб кожен учень отримав досвід успіху, навіть якщо має слабшу підготовку чи нижчий темп роботи.

Створення емоційно насиченого освітнього середовища також передбачає опору на пізнавальні емоції, такі як здивування, зацікавлення, захоплення, натхнення, інтелектуальна радість. Вони виникають тоді, коли дитина бачить у навчанні особистісний сенс, коли її щиро цікавить те, про що йдеться, коли вона відчуває, що володіє знаннями, потрібними для розуміння навколишнього світу.

Наприклад, завдання на уроці природознавства можна подавати в емоційно привабливій формі:

«Що б розповів тобі камінчик, якби міг говорити?»

«Чому хмари не падають?»

«У кого вдома є кімнатна рослина? Давайте дізнаємось, що вона нам може розказати про погоду!»

Такі запитання викликають інтерес через емоційно-пізнавальну інтригу, спонукають до діалогу з природою, активізують уяву та мислення.

Не менш важливим є оформлення класного простору, де відбувається пізнання природи: наявність куточків живої природи, сезонних виставок,

ілюстрацій, фотографій, інфографік, стендів з природними знахідками. Вони створюють візуальний емоційний фон, який підтримує інтерес учнів, дає змогу дотикнутися до природи, навіть перебуваючи в приміщенні.

Таким чином, емоційно позитивне середовище є не лише атмосферою тепла й підтримки, а й цілеспрямованим педагогічним впливом, що забезпечує розвиток інтересу, пізнавальної активності, формує сприятливі умови для самовираження учня у пізнавальній діяльності. Його створення є необхідною умовою ефективного формування мотивації до пізнання природи у молодших школярів.

2. Забезпечення діяльнісного підходу в освітньому процесі.

У формуванні мотивації до пізнання природи у молодших школярів одним із найважливіших педагогічних принципів є діяльнісний підхід. Його суть полягає в тому, що знання, уміння й навички не просто передаються учневі, а набуваються ним у процесі активної пізнавальної діяльності, під час особистісного залучення до дослідження, аналізу та взаємодії з об'єктами довкілля [21].

Якщо у традиційній моделі учень розглядається як об'єкт навчання, який сприймає готову інформацію, то діяльнісний підхід передбачає його включення в освітній процес як активного суб'єкта. У цьому разі дитина не просто споживає знання, а конструює їх у ході самостійної або колективної діяльності, переживає досвід дослідження, відкриття, творчості, помилки, подолання труднощів.

Реалізація діяльнісного підходу у початковій школі сприяє розвитку таких якостей, як ініціативність, самостійність, спостережливість, критичне мислення, вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, а головне – формує стійку мотивацію до пізнання природного світу.

До ефективніших форм реалізації діяльнісного підходу на уроках та в позаурочній діяльності належать:

- *спостереження за природними явищами*. Спостереження – це базовий метод природознавчої діяльності, що формує у дітей вміння уважно

вдивлятися у світ, аналізувати закономірності, робити висновки. Учитель може організовувати систематичні або ситуативні спостереження за погодними умовами, сезонними змінами у природі, поведінкою тварин, станом рослин, хмарами, вітром, опадами тощо.

Такі спостереження можуть відбуватися під час прогулянок, в шкільному саду, за вікном класу або у формі «дослідницької станції» в класі. Діти фіксують результати у щоденниках спостережень, що не лише розвиває увагу, але й формує навички ведення записів, формулювання висновків, прогнозування [13].

- *прості дослідження та експерименти.* У початковій школі доцільно використовувати елементи дослідницької діяльності – прості, безпечні експерименти, які демонструють основні властивості природних об'єктів, явищ та процесів. Наприклад випаровування води, очищення води фільтрацією, пророщування насіння в різних умовах, зміни тіла під час дихання чи фізичного навантаження, спостереження за ростом рослин з різним рівнем освітлення.

Важливо, щоб діти не лише проводили дослідження, а й формулювали гіпотези, ставили запитання, обговорювали результати. Такий підхід формує вміння аналізувати, пояснювати, бачити причинно-наслідкові зв'язки, досліджувати природу активно, з особистісним інтересом і захопленням:

- *участь в екологічних акціях та природоохоронній діяльності.* Діяльнісний підхід набуває глибокого смислу тоді, коли учні залучаються до реальної діяльності, спрямованої на збереження природи. Прикладами такої активності є прибирання шкільної території, висаджування дерев і квітів, виготовлення годівниць, спостереження за птахами, участь у Всеукраїнських природоохоронних проєктах («Зелена весна», «День Землі», «День води» тощо). Такі заходи розвивають екологічну свідомість, соціальну відповідальність, формують особистісну мотивацію до збереження природи, перетворюючи знання на цінності.

- *ведення щоденників природи.* Щоденник природи є особистим документом дитини-дослідника, в якому вона фіксує спостереження, думки, малюнки, короткі висновки. Він може бути паперовим або електронним, індивідуальним або колективним. Робота зі щоденником природи сприяє розвитку уважності, вчить систематизувати знання, формує навички самоаналізу, дає змогу повертатися до попередніх спостережень та формулювати гіпотези. Також щоденник може стати ефективним інструментом комунікації між учнем, учителем та батьками.

- *проектна діяльність.* Проекти є формою організації пізнання природного довкілля, що передбачає тривалу діяльність учня, спрямовану на досягнення конкретного результату через розв'язання проблемної ситуації. У початковій школі проекти можуть бути індивідуальними або груповими, коротко- або довготривалими [46].

Поряд з цим, проекти вимагають інтеграції знань з різних предметів, залучення родини, пошуку інформації, оформлення результатів, публічного представлення, що значно підвищує інтерес, самооцінку та мотивацію учнів до пізнання природи.

- *ігрові форми діяльності.* Навчальна гра є провідною діяльністю у молодшому шкільному віці. Вона забезпечує емоційно активне занурення у процес пізнання, сприяє зниженню тривожності, формує позитивну мотивацію. У контексті пізнання природи доцільно використовувати ігри-змагання («Вгадай тварину за описом»), сюжетно-рольові ігри («Я – дослідник», «Мандрівка до лісу»), екологічні ігри («Збережи планету», «Сортуємо сміття»), настільні й рухливі ігри на тему природи, творчі завдання з використанням природних матеріалів. Такі види діяльності не тільки урізноманітнюють освітній процес, але й підсилюють особисту значущість знань через позитивні переживання, командну роботу, креативність.

Таким чином, діяльнісний підхід є ефективним механізмом формування мотивації до пізнання природи, оскільки поєднує пізнавальну

активність, емоційне залучення, практичну цінність знань і можливість їх застосування у реальному житті. Участь у спостереженнях, дослідженнях, проєктах та природоохоронних заходах перетворює навчання з формального на глибоко особистісне, де дитина не просто вивчає природу — вона з нею взаємодіє, спілкується, переживає та піклується про неї. Саме такий підхід закладає основи сталого інтересу до природничих наук і відповідального ставлення до довкілля на все життя.

3. Використання інтегрованого підходу до пізнання природного довкілля.

Інтеграція змісту навчальних предметів у початковій школі є однією з найефективніших педагогічних умов формування мотивації до пізнання природи, оскільки дає змогу представити природне довкілля не ізольовано, а в контексті цілісного бачення світу. Такий підхід забезпечує зв'язок між знаннями з різних галузей, розвиває асоціативне мислення, стимулює пізнавальний інтерес і сприяє більш глибокому й усвідомленому засвоєнню матеріалу.

Інтеграція в навчанні – це об'єднання змісту кількох дисциплін задля створення нових зв'язків між знаннями, з метою формування в учнів цілісної картини світу. В умовах Нової української школи (НУШ) інтеграція є не лише методичним прийомом, а концептуальним принципом, що пронизує увесь освітній процес, особливо в предметі «Я досліджую світ», який сам по собі є інтегрованим.

Через інтегроване навчання природа постає перед учнем як складне, багатовимірне явище, пов'язане з мистецтвом, мовленням, математикою, історією, літературою. Наприклад, вивчаючи тему «Весна в моєму селі», учні досліджують весняні явища в природі (природознавство), читають вірші про весну (літературне читання), рахують кількість днів від початку березня до дня рівнодення (математика), малюють весняний пейзаж або виготовляють колаж з природних матеріалів (мистецтво), пишуть коротке оповідання або

міні-дослідження «Як змінилася моя вулиця з приходом весни» (українська мова).

Такий синтез предметних галузей створює для дитини ситуацію природної взаємодії зі знанням – вона не просто вчить окремі факти, а переживає їх у різних контекстах, поєднуючи емоційне, сенсорне, логічне, практичне та естетичне сприйняття.

Інтегрований підхід також забезпечує гнучкість мислення (діти бачать, що знання не існують окремо, а тісно пов'язані між собою), дозволяє вивчати природу у зв'язку з досвідом дитини, її життям, побутом, родинними традиціями, культурою, розвиває креативність, оскільки інтегровані завдання часто передбачають творче вирішення, сприяє формуванню цілісного світогляду, поглиблює внутрішню мотивацію – знання отримані не для оцінки, а як інструмент пізнання навколишнього світу.

Крім того, інтеграція навчання забезпечує багатоканальне засвоєння інформації. Наприклад, тему «Птахи нашого краю» можна реалізувати через спостереження за птахами на шкільному подвір'ї (природознавство), складання таблиці із занесеними до Червоної книги видами (інформатика), написання віршів або складання казок про птахів (українська мова та літературне читання), виготовлення аплікацій або малюнків (мистецтво), розрахунок кількості зерна для годівниці (математика), створення екологічного буклета або стінгазети (інтегрований проєкт).

Такі завдання дають дитині змогу бачити значення природи не лише як об'єкта спостереження, але і як джерела натхнення, пізнання, дії, естетичного переживання, як важливої частини її особистого світу.

Не менш важливою особливістю інтегрованого підходу є зменшення фрагментарності знань, характерної для традиційного навчання. У молодших школярів мислення ще не має високого рівня абстрагування, тому цілісність і конкретність подачі знань є ключовими для глибокого розуміння. Через інтеграцію дитина бачить не лише «що» вивчається, а й «навіщо» та «як це пов'язано з іншим».

До основних форм реалізації інтегрованого підходу належать інтегровані уроки (наприклад, «Я досліджую світ» та мистецтво), міжпредметні тижні (тиждень природи, води, птахів), інтегровані проекти («Досліджуємо мій дім як екосистему»), інтегровані екскурсії (поєднання спостереження, художнього опису та математичного вимірювання об'єктів природи), тематичні виставки, читання, творчі роботи, присвячені певним природним явищам.

Педагог при цьому виконує роль фасилітатора та координатора, який не просто навчає, а допомагає учневі самостійно вибудовувати зв'язки між знаннями, розвивати вміння бачити природу в контексті культури, мови, людських взаємин.

Таким чином, інтегрований підхід до навчання є потужним чинником формування особистісного інтересу до природи, стимулювання активності, забезпечення глибшого розуміння природних зв'язків і законів. Він формує у дитини не технічне, а цілісне екологічне мислення, яке лежить в основі не лише мотивації до навчання, а й до свідомої поведінки у взаємодії з довкіллям.

4. Врахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів початкової освіти.

Формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти неможливе без урахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів. Ця педагогічна умова є базовою та наскрізною, адже саме вона забезпечує особистісно орієнтований підхід до навчання та створює сприятливі умови для активізації внутрішньої мотивації до пізнавальної діяльності [47].

Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного психофізіологічного, інтелектуального, емоційного та соціального розвитку дитини. У цей час формуються основи навчальної діяльності, розвиваються такі пізнавальні процеси, як сприймання, пам'ять, уява, мислення, мова. Водночас діти цього віку мають обмежений обсяг довільної уваги, їм властива емоційність,

безпосередність, наївність мислення, потреба в практичній діяльності та зовнішній мотивації. Надзвичайно важливим чинником є природна допитливість, яка може виступати потужним джерелом мотивації за умови правильного педагогічного супроводу [55].

На думку А. Карнаухової та І. Савченко, урахування вікових особливостей молодших школярів у процесі формування мотивації до пізнання природного довкілля передбачає орієнтацію на ігрову та наочно-діяльнісну форму подачі матеріалу, використання емоційно забарвлених прикладів, казкових сюжетів, метафор, образів природи, що пробуджують інтерес і формують емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, включення учнів у практичну діяльність (спостереження, досліди, екскурсії, дослідницькі проєкти), що відповідають рівню розвитку мислення та моторики дитини, постійне чергування видів діяльності для запобігання втомі та зниженню уваги.

Разом із тим, як зазначає А. Пітоня А., індивідуальні особливості школярів (темперамент, рівень пізнавальної активності, наявність або відсутність стійкого пізнавального інтересу, рівень сформованості навчальної мотивації, особистісні якості, соціальний досвід) значно варіюються. Тому педагогічна взаємодія має ґрунтуватися на принципах диференціації та індивідуалізації навчання [47].

А. Сільвейстр [55] вважає, що формування мотивації до пізнання природного довкілля включає добір навчальних завдань різного рівня складності, надання можливості учням самостійно обирати тематику мінідосліджень або творчих проєктів, використання індивідуальних карток, маршрутів, інструкцій, систематичне застосування діагностики мотиваційної сфери та зворотного зв'язку, створення ситуацій успіху для кожної дитини з урахуванням її пізнавальних можливостей, формування позитивного емоційного фону навчання, у якому кожна дитина почувається прийнятою, важливою та здатною до успішного пізнання світу природи.

Таким чином, урахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів виступає необхідною педагогічною умовою для ефективного формування внутрішньої, стійкої мотивації до пізнання природного довкілля. Ця умова дозволяє забезпечити природну відповідність змісту, форм і методів навчальної діяльності психолого-педагогічним характеристикам дітей молодшого шкільного віку, що у свою чергу, сприяє не лише засвоєнню знань, а й вихованню особистості, яка дбайливо ставиться до природи та прагне її досліджувати.

5. Активна взаємодія з сім'єю.

Однією з важливих педагогічних умов формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти є активна взаємодія з сім'єю, яка є першим і найтривалішим соціальним інститутом у житті дитини. Саме в родині закладаються перші уявлення про навколишній світ, формується емоційно-ціннісне ставлення до природи, розвивається пізнавальна активність, допитливість, інтерес до дослідницької діяльності.

Сім'я має значний вплив на формування мотиваційної сфери дитини, зокрема на її ставлення до навчання, внутрішню потребу пізнавати навколишній світ, включно з природним довкіллям. Дослідження свідчать, що системна та усвідомлена участь батьків в освітньому процесі сприяє зростанню навчальної мотивації, розвитку самостійності, відповідальності, активності молодших школярів [22].

Активна взаємодія закладу освіти з родиною є важливою умовою формування мотивації до пізнання природного довкілля у молодших школярів. Така взаємодія передбачає не лише епізодичне залучення батьків до освітнього процесу, а й системну співпрацю, спрямовану на створення єдиного виховного простору «школа – сім'я». Однією з форм реалізації цієї умови є залучення батьків до спільної природничої діяльності: участі у проведенні екскурсій, акцій з озеленення території, еколого-просвітницьких заходів, виготовленні поробок з природного матеріалу тощо. Водночас важливим аспектом є інформування родин про цілі, завдання та зміст

навчання природознавства, а також про особливості формування пізнавального інтересу та мотивації до вивчення природи. Ефективною формою взаємодії є організація спільних проєктів «дитина – батьки – учитель», зокрема: домашні спостереження за природними об'єктами, збирання природного матеріалу, ведення щоденника спостережень, створення сімейних екологічних мініпроєктів. Крім того, педагогічна просвіта батьків шляхом проведення тренінгів, консультацій, семінарів сприяє підвищенню їхньої педагогічної компетентності щодо підтримки пізнавальної мотивації дитини. Усі ці заходи реалізуються в межах довірливого педагогічного партнерства, за якого вчитель і батьки виступають рівноправними учасниками освітнього процесу, об'єднаними спільною метою – всебічним розвитком дитини, зокрема її інтересу до природи та потреби у її пізнанні.

Крім того, важливо формувати у батьків усвідомлену позицію щодо їхньої ролі у формуванні природознавчої компетентності дитини. Варто заохочувати родини до спільного дозвілля на природі, активного обговорення екологічних проблем, читання дитячої природничої літератури, перегляду пізнавальних фільмів про довкілля.

Таким чином, активна взаємодія з сім'єю забезпечує єдність впливів школи та родини на мотиваційну сферу молодших школярів, сприяє посиленню внутрішньої зацікавленості у пізнанні природи, створює умови для формування ціннісного ставлення до довкілля та підвищує ефективність освітнього процесу загалом.

Отже, ефективне формування мотивації до пізнання природного довкілля у молодших школярів можливе лише за умов комплексного педагогічного підходу, що враховує особливості вікового розвитку дитини, її емоційні потреби, особистісну залученість та соціальне оточення. Аналіз педагогічних умов засвідчив, що ключовими з них є: створення емоційно позитивного та змістовно збагаченого освітнього середовища, реалізація діяльнісного та інтегрованого підходів до навчання, урахування вікових та

індивідуальних особливостей молодших школярів, а також активна взаємодія з родиною.

Кожна з означених умов виконує важливу функцію у стимулюванні пізнавального інтересу: емоційна атмосфера сприяє створенню внутрішньої мотивації; діяльнісний підхід забезпечує особистісне занурення у процес дослідження природи; інтеграція знань формує цілісне сприйняття навколишнього світу; індивідуалізація навчання дозволяє максимально врахувати природні здібності й темп розвитку кожної дитини; співпраця з родиною посилює навчальні впливи та закріплює пізнавальні мотиви в умовах позашкільного середовища.

Усі ці педагогічні умови взаємопов'язані й взаємодоповнюють одна одну. Їх реалізація забезпечує не лише глибше засвоєння знань про природу, а й формування стійкої внутрішньої мотивації до її пізнання, виховання особистості з екологічним світоглядом, готової до свідомої взаємодії з довкіллям.

2.2. Методика формувального експерименту

Формувальний етап експериментального дослідження проводився з метою перевірки ефективності розроблених педагогічних умов та методів, спрямованих на підвищення мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти.

Основний етап формувального експерименту мав на меті практичне впровадження педагогічних умов і методів, спрямованих на підвищення мотивації здобувачів початкової освіти до пізнання природного довкілля. Цей етап тривав протягом навчального семестру і включав комплекс організаційних, навчально-пізнавальних та методичних заходів, які системно забезпечували активізацію пізнавальної діяльності дітей.

Для стимулювання пізнавального інтересу учнів до вивчення природи в експериментальній роботі застосовувалися різноманітні інтерактивні форми

навчання, що сприяли активній участі дітей та розвитку їхньої емоційної залученості.

Одним із основних методів були рольові ігри та ситуаційні вправи, у яких учні мали змогу моделювати реальні ситуації взаємодії з природним довкіллям. Наприклад, у грі «Екологи» діти обирали ролі дослідників, захисників природи або спостерігачів, виконували завдання з виявлення проблем довкілля, шукали шляхи їх вирішення та обговорювали отримані результати. Гра «Дослідники природи» передбачала спільне дослідження рослинного і тваринного світу, де діти, розподілені на групи, здійснювали спостереження, збирали зразки, фіксували отримані дані і аналізували їх. Такі ігрові вправи допомагали не лише глибше засвоїти матеріал, а й формували вміння працювати в команді, розвивали навички комунікації та відповідального ставлення до природи.

Дослідницькі завдання були інтегровані в освітній процес через проведення спостережень за живими об'єктами – рослинами, комахами, птахами. Учні вимірювали основні параметри природного середовища: температуру повітря, вологість, світловий режим, записували зміни, що відбуваються в природі залежно від пори року чи погодних умов. Окрім цього, діти виконували прості наукові експерименти: наприклад, вивчали, як ростуть насінини у різних умовах, спостерігали за розкладанням органічних матеріалів у ґрунті чи досліджували, як вода впливає на ріст рослин. Ці завдання учні виконували як індивідуально, так і в групах, що сприяло розвитку їхньої самостійності, відповідальності та умінню аналізувати отримані результати.

Для розширення кругозору і посилення пізнавальної активності застосовувалися інтерактивні технології (мультимедійні презентації, тематичні відеоматеріали, інтерактивні електронні ігри), які демонстрували різноманітні природні явища і процеси. Наприклад, презентації ілюстрували цикли життя рослин і тварин, сезонні зміни у природі, будову екосистем, що допомагало дітям краще розуміти матеріал і підтримувало їхню увагу під час

уроків. Електронні ігри, інтерактивні завдання та вікторини заохочували дітей до активної участі, розвивали логічне мислення та вміння застосовувати отримані знання на практиці.

Важливою складовою формувального експерименту стали практичні роботи та спостереження в природних умовах, які дозволили максимально наблизити навчання до реального природного середовища. Такі форми організації пізнавальної діяльності сприяли розвитку дослідницьких навичок, спостережливості, вміння аналізувати природні явища, а також формуванню емоційно-позитивного ставлення до природи.

З метою формування цілісного уявлення про живу природу проводилися екскурсії у парк, ботанічний сад, лісопарк або пришкольну територію. Під час цих занять учні мали змогу безпосередньо спостерігати за живими об'єктами: деревами, кущами, трав'янистими рослинами, комахами, птахами. Вчитель пропонував учням виконувати завдання на визначення ознак певних видів рослин або тварин, порівнювати середовище їхнього існування, робити прості висновки. Спостереження фіксувалися учнями у «зошитах юного природодослідника», які вони самі оформлювали: записували побачене, малювали рослини чи тварин, наклеювали зібране листя або насіння. Це сприяло не лише розвитку уваги та мислення, а й формувало ціннісне ставлення до природного довкілля.

Під час практичних робіт учні виконували конкретні завдання, спрямовані на вивчення навколишнього середовища. Наприклад, проводили збір листя для визначення дерев порід, досліджували структуру ґрунту, аналізували стан рослин у різні пори року, вимірювали температуру повітря, спостерігали за погодними змінами. Такі завдання сприяли формуванню навичок системного спостереження, вміння робити порівняння, знаходити причинно-наслідкові зв'язки між природними явищами, самостійно ставити запитання та шукати відповіді на них.

Окрему групу методів склали експерименти з природними матеріалами, які проводилися просто неба або в умовах класу з

використанням об'єктів, зібраних на природі. Наприклад, учні саджали насіння у різні типи ґрунтів і спостерігали за умовами росту; вивчали, як вода впливає на рослину, як змінюється листя в різних середовищах (сухому, вологому, на світлі й у темряві); будували прості екологічні моделі – «маленький сад у пляшці» або «вода в кругообігу природи». Такі завдання були доступними для виконання і водночас формували усвідомлення природничих закономірностей, розвиток допитливості, логічного мислення, вміння формулювати гіпотези і перевіряти їх.

Таким чином, поєднання спостережень, практичних дій і експериментування створювало оптимальні умови для формування внутрішньої мотивації до пізнання природи, оскільки навчання набувало сенсу, емоційного забарвлення і практичного значення. Учні початкової школи із задоволенням виконували завдання такого типу, активізувались навіть ті діти, які раніше демонстрували низький рівень пізнавальної активності.

У рамках формувального експерименту особливе місце відводилося проєктній діяльності, яка стала одним із найбільш дієвих засобів формування навчальної мотивації, самостійності, а також екологічного мислення у молодших школярів. Робота над проєктами забезпечувала залучення учнів до пізнавального процесу не як пасивних спостерігачів, а як активних учасників, що самі планують, досліджують, аналізують і презентують результати своєї діяльності.

Проєкти були адаптовані до вікових особливостей учнів та мали чітко окреслені теми, пов'язані з природним довкіллям, наприклад: «Мій улюблений листок», «Життя комах у нашому дворі», «Збережемо наш парк», «Птахи нашого краю», «Дерева – легені планети» тощо. Вони мали дослідницько-практичний характер і включали такі етапи: вибір теми, обговорення мети, збір інформації, проведення спостережень або опитувань, оформлення результатів та їх представлення.

Учні використовували різні форми подачі результатів – малюнки, плакати, колажі, лепбуки, міні-презентації, а також усні доповіді. Часто підготовка проєктів супроводжувалася фотографуванням, збором природного матеріалу (листя, квітів, насіння), створенням аплікацій або макетів.

Проєктна діяльність здійснювалася як індивідуально, так і в малих групах, що сприяло розвитку вмінь планувати роботу, розподіляти обов'язки, висловлювати власну думку, враховувати погляди однокласників. Робота в колективі також дозволяла дітям відчувати значущість власного внеску, формувала почуття відповідальності, сприяла соціалізації та розвитку навичок співпраці.

Проєкти не лише активізували пізнавальну діяльність, а й поглиблювали знання учнів про навколишнє середовище, формували усвідомлення необхідності збереження природи та виховували бережливе ставлення до неї.

Одним із важливих аспектів формування пізнавального інтересу до вивчення природи стало широке використання мультимедійних ресурсів і візуально-наочних матеріалів, які дозволяли створити яскраве, інформаційно-насичене навчальне середовище.

Зокрема, під час уроків природознавства та інтегрованих занять застосовувалися короткі відео-сюжети й фрагменти документальних фільмів про явища природи, життя тварин, зміну пір року, охорону довкілля тощо. Перегляд таких матеріалів супроводжувався коментарями вчителя та обговоренням побаченого, що стимулювало критичне мислення і викликало емоційний відгук у дітей. Наприклад, перегляд відео про пташенят, що вилуплюються з яєць, або про ведмедів, які готуються до зимівлі, викликало щире зацікавлення, захоплення, співпереживання.

Інтерактивні презентації доповнювали навчальний матеріал наочними схемами, діаграмами, ілюстраціями життєвих циклів рослин і тварин, фотографіями природних явищ. Вони використовувалися як під час

пояснення нового матеріалу, так і для повторення, узагальнення або самостійної роботи дітей.

Для закріплення знань і підтримки візуального каналу сприймання також активно застосовувалися атласи, настінні плакати, картки-ілюстрації, розрізні таблиці, моделі природних об'єктів (наприклад, модель листка, рослини, ґрунтових шарів). Діти мали змогу працювати з цими матеріалами в парах або групах, використовувати їх для розв'язання практичних завдань, досліджень, створення мініпроектів.

Поєднання мультимедійних ресурсів із реальним досвідом спостереження природи сприяло глибшому осмисленню матеріалу, розвитку образного мислення, уваги, уяви та емоційної чутливості до природного світу.

Важливою педагогічною умовою формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти стало системне залучення батьків до освітнього процесу. Активна участь родини у пізнавальній діяльності дитини сприяла створенню єдиного виховного середовища, де формування екологічних уявлень і цінностей набувало сталого характеру, а інтерес до природи підтримувався як у школі, так і вдома.

Одним із напрямів такої співпраці було проведення спільних заходів, які поєднували освітню і виховну мету. Організовувалися екскурсії з участю батьків, під час яких сім'ї разом із дітьми досліджували природу рідного краю, виконували прості завдання дослідницького характеру (наприклад, визначали дерева, складали карту маршрутів, збирали природні матеріали для аплікацій). Також проводилися тематичні свята, природничі квести та ігри, які дозволяли створити емоційно-позитивну атмосферу, об'єднати зусилля дітей і дорослих, сформувати відчуття спільної відповідальності за довкілля. Такі заходи стимулювали інтерес дітей до природи через позитивний приклад батьків і зміцнювали зв'язок між родиною та школою.

Важливу роль відігравали і індивідуальні та групові консультації для батьків, під час яких педагоги висвітлювали значення пізнавальної активності у розвитку молодших школярів, надавали рекомендації щодо способів підтримки інтересу дитини до навколишнього світу. Батькам пропонували практичні поради щодо організації міні-досліджень удома, читання дитячої науково-популярної літератури, перегляду пізнавальних фільмів, виготовлення тематичних аплікацій, колажів, екологічних лепбуків.

Крім того, у межах експерименту створювалася інформаційно-методична підтримка для батьків: у класі або на стенді «Для вас, батьки!» розміщувалися пам'ятки, тематичні поради, буклети, фотозвіти про участь дітей у природничих заходах. Усе це сприяло залученню батьків до навчального процесу не як пасивних спостерігачів, а як повноправних партнерів, що поділяють відповідальність за розвиток пізнавальної мотивації дитини.

Таким чином, співпраця з родинами у процесі формування інтересу до природи дозволила створити цілісне виховне середовище, у якому дитина відчувала підтримку, бачила приклад дорослих і мала широкі можливості для реалізації власної пізнавальної ініціативи не лише у школі, а й у позашкільному середовищі.

2.3. Організація та результати експериментального дослідження

З метою перевірки обґрунтованості гіпотези магістерського дослідження, було організовано й реалізовано педагогічний експеримент у межах освітнього процесу для учнів третього класу Нагірянської гімназії Нагірянської сільської ради Чортківського району Тернопільської області (25 учнів).

Одним із ключових напрямів дослідницької роботи стало вивчення рівнів сформованості пізнавальної активності здобувачів початкової освіти із урахуванням вікових психолого-педагогічних особливостей дітей цього

періоду розвитку. Для досягнення поставленої мети було виокремлено такі дослідницькі завдання:

1. Визначити систему критеріїв та індикаторів, що дають змогу оцінити рівень пізнавальної активності учнів перших класів.
2. Провести діагностику типових рівнів пізнавальної активності, притаманних учням молодшого шкільного віку.

У науковій педагогічній літературі прийнято класифікувати рівні пізнавальної активності за чотирма рівнями: високий (творчий), достатній (конструктивно-виконавчий), середній (репродуктивно-виконавчий) та низький (репродуктивно-наслідувальний) (див. таблицю 2.1). Більшість сучасних досліджень підтверджує закономірність поступового переходу учнів від репродуктивних форм діяльності до творчого засвоєння знань. Це свідчить про загальну тенденцію до динамічного зростання пізнавальної активності – від елементарного до ускладненого її прояву, що також знаходить підтвердження в працях вітчизняних і зарубіжних учених [20].

Таблиця 2.1.

Рівні, критерії та показники пізнавальної активності

Рівні	Критерії та показники пізнавальної активності				
	Інтерес	Ініціатива	Самостійність	Оригінальність	Пізнавальна орієнтація
Репродуктивно-наслідувальний (низький)	Пізнавальна пасивність, відсутність інтересу до пізнавальної діяльності в природному довкіллі	Виявлення бажання включитися у пізнавальну діяльність в природі	Не можуть працювати самостійно; виконують завдання із постійною покроковою допомогою і контролем з боку дорослого	Не виявляють	Мають вузьке коло знань про об'єкти та явища природи,; відчують труднощі у встановленні зв'язків між об'єктами і явищами природи

Репродуктивно-виконавчий (середній)	Нестійкий інтерес до пізнавальної діяльності, який можна підтримувати яскравим природнім матеріалом	Включення у діяльність в природі	Дитині потрібна мінімальна допомога у пізнавальній діяльності з боку педагога у вигляді поштовху, підказки, заохочення дій, спрямування роботи у певному напрямі та темпі	Виявляють у ситуації дії за зразком, на репродуктивному рівні	Прагнуть зрозуміти, запам'ятати, відтворити свої знання за зразком у однотипних завданнях; можуть визначити окремі зв'язки між об'єктами і явищами природи
Конструктивно-виконавчий (достатній)	Досить стійкий вибірковий інтерес до пізнавальної діяльності в природному довкіллі	Дії, спрямовані на досягнення позитивного результату пізнання природи	Незалежно від інших перенесення набутих знань, умінь, навичок і досягнення результату пізнання природи у змінених умовах	Проявляють у певних видах діяльності, до яких мають інтерес	Добре орієнтуються у вивченому матеріалі, використовують знання у практичній діяльності в природі
Творчий (високий)	Стійкий інтерес і прагнення до творчої пізнавальної діяльності	Активні, енергійні дії, спрямовані на пошук оригінальних ідей для досягнення позитивного результату пізнання природи	Високий рівень незалежності від інших, наполегливість у досягненні мети пізнавальної діяльності в природному довкіллі	Відшуковують нестандартні ідеї, творчо підходять до вирішення різноманітних завдань	Уміють аналізувати, встановлювати зв'язки, творчо застосовувати набуті знання у своїй практичній діяльності

На основі окреслених критеріїв було розроблено описові характеристики різних ступенів сформованості пізнавальної активності у здобувачів початкової освіти:

Низький рівень (репродуктивно-наслідувальний). На цьому етапі здобувачі початкової освіти характеризуються слабкою зацікавленістю в пізнавальній сфері, що виявляється у відсутності ініціативи до пізнання навколишнього світу. Вони не виявляють активності в освітньому процесі,

переважно віддаючи перевагу іншим видам діяльності, таким як гра, малювання або конструювання. Самостійність у виконанні навчальних завдань у них майже відсутня, спостерігається залежність від дорослого – дитина потребує постійних підказок та контролю. Знання мають фрагментарний характер, а встановлення логічних зв'язків між об'єктами та явищами часто викликає труднощі. Їхній емоційний стан може бути нестабільним: від замкнутості, пасивності й уникання контактів до надмірної активності, порушення дисципліни та труднощів із зосередженням.

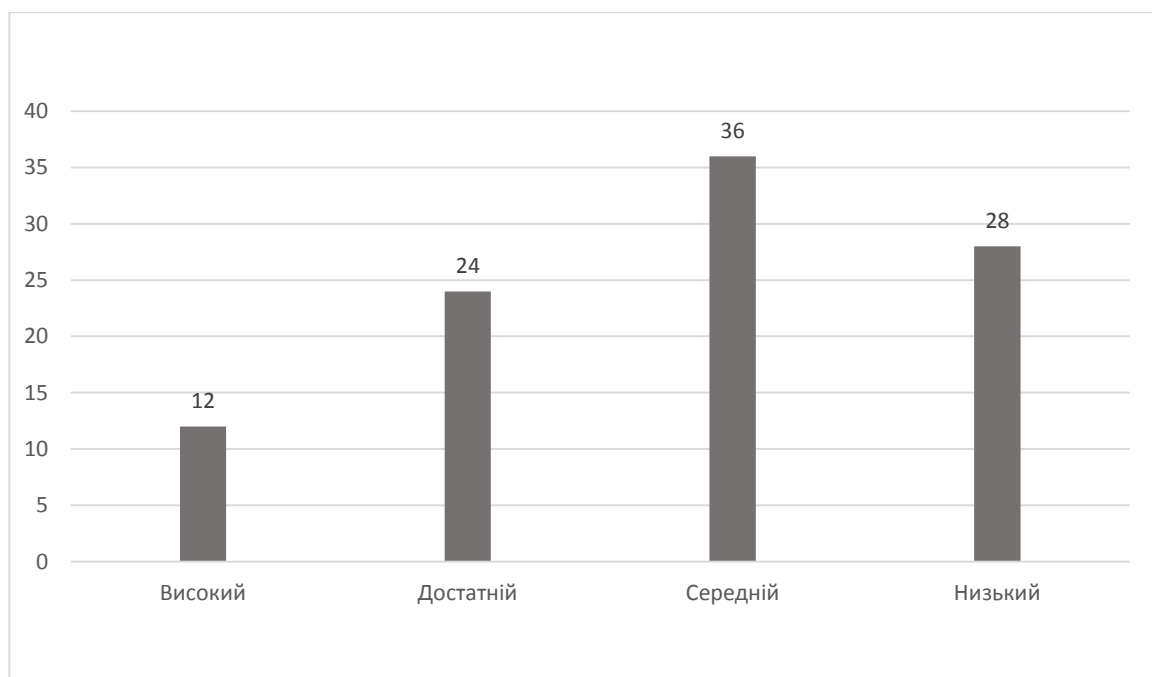
Середній рівень (репродуктивно-виконавчий). Діти на цьому рівні виявляють періодичну, ситуативну зацікавленість у процесі пізнання, яка, однак, залежить від зовнішніх стимулів, наприклад, яскравих візуальних матеріалів або активної участі вчителя. Вони здатні засвоювати і відтворювати інформацію у звичних умовах, а також виявляти окремі логічні зв'язки між об'єктами. Учні потребують чітких інструкцій, педагогічного супроводу та емоційного підкріплення. Самостійний вибір теми чи завдання часто є утрудненим без підказки вчителя, хоча мотивація до діяльності може зростати за умов правильно організованої підтримки.

Достатній рівень (конструктивно-виконавчий). Цей рівень свідчить про сформовану внутрішню мотивацію до пізнавальної діяльності. Учні виявляють стабільний інтерес до навчання як у колективній, так і в індивідуальній формі. Вони демонструють самостійність при виконанні завдань, мають розвинуті пізнавальні навички, здатні опрацьовувати та використовувати нову інформацію. У цих школярів спостерігається здатність до рефлексії, вони позитивно реагують на труднощі, прагнучи виправляти помилки. В їхній діяльності іноді з'являються елементи творчості, особливо в тих сферах, які є для них особисто цікавими.

Високий рівень (творчий). Учні з високим рівнем пізнавальної активності зазвичай демонструють глибоку й постійну зацікавленість у здобутті знань. Вони здатні аналізувати складний матеріал, виявляти міжпредметні та причинно-наслідкові зв'язки, нестандартно мислити та

переносити знання в нові ситуації. Така пізнавальна активність є пошуковою за своєю суттю, супроводжується яскравими емоціями – від подиву й захоплення до радості від відкриттів. Діти цього рівня зазвичай є ініціативними, самостійними, наполегливими та схильними до генерації оригінальних ідей і рішень.

На констатувальному етапі експериментального дослідження, на основі застосованих методик та встановлених рівнів пізнавальної активності, було зафіксовано початкові результати, представлені на рисунку 2.1.

*Рис 2.1. Рівні пізнавальної активності у %
(результати констатувального етапу експерименту)*

Розподіл учнів за рівнями пізнавальної активності показав, що 28% здобувачів початкової освіти перебувають на низькому рівні. Ці діти недостатньо активно включаються у пізнавальну діяльність, зокрема у процес дослідження природного довкілля. Відсутність зацікавленості, ініціативи та самостійності у пізнанні природного середовища часто пов'язана з низьким рівнем мотивації до вивчення природи, а також із недостатнім педагогічним забезпеченням, яке б формувало і підтримувало цей інтерес.

На середньому рівні перебуває 36% дітей. Вони проявляють помірний інтерес до пізнання природного довкілля, але часто потребують підтримки й заохочення з боку вчителя. Ці учні здатні виконувати навчальні завдання, однак не завжди ініціюють самостійну пізнавальну діяльність чи дослідження.

Такі результати вказують на наявність системних проблем у формуванні мотивації до пізнання природного довкілля, що вимагає розробки і впровадження спеціальних педагогічних умов.

Водночас 24% учнів мають достатній рівень пізнавальної активності. Вони охоче беруть участь у пізнавальних заходах, виявляють інтерес до вивчення природи і здатні організовувати власну діяльність за підтримки педагога. Цей рівень свідчить про сформовану мотивацію, яку варто підтримувати та розвивати через залучення до творчих і дослідницьких проєктів.

На високому рівні перебуває 12% учнів, які проявляють стійкий інтерес до природничих знань, ініціюють самостійні дослідження, активно шукають нову інформацію і здатні глибоко осмислювати природні явища. Ці діти мають високу внутрішню мотивацію та саморегуляцію, і для них важливо створювати умови для реалізації творчого потенціалу та науково-дослідницької діяльності.

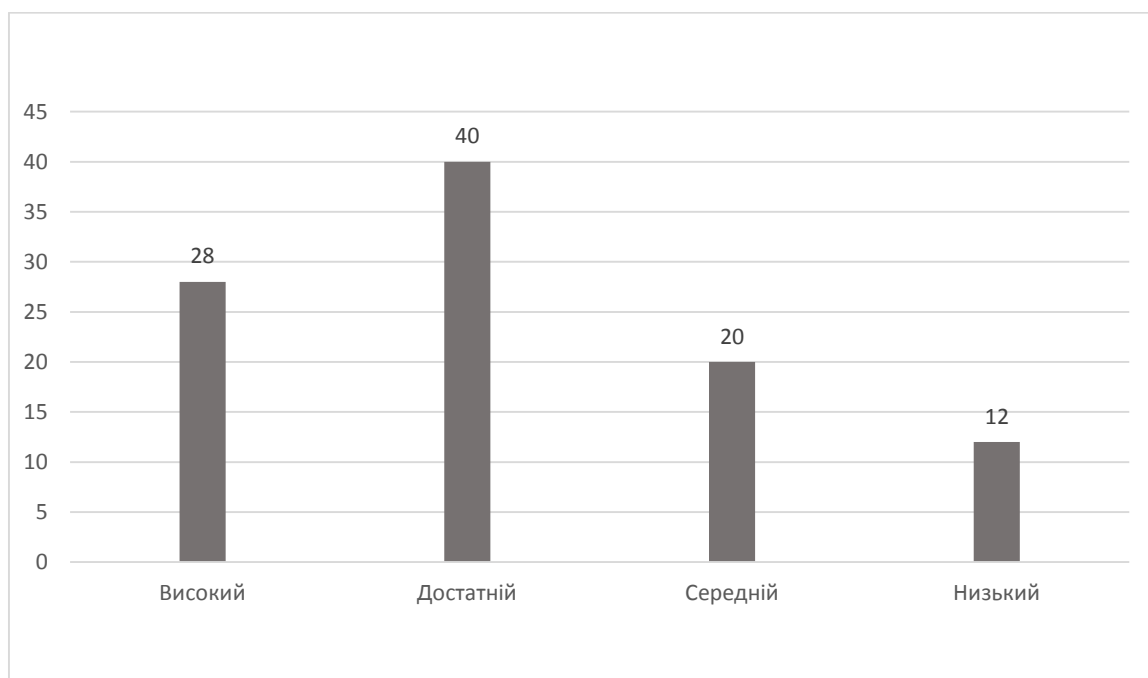
Отже, результати констатувального експерименту підтверджують актуальність педагогічного пошуку ефективних умов формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти. Забезпечення таких умов є запорукою підвищення пізнавальної активності учнів, формування стійкого інтересу до природи та розвитку компетентностей, необхідних для усвідомленого ставлення до довкілля і відповідальної поведінки у ньому.

З метою підвищення рівня пізнавальної активності та мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти було проведено формувальний експеримент. Основною метою експерименту стало

впровадження і апробація педагогічних умов та інноваційних методик, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності дітей, розвиток їхньої мотивації та інтересу до дослідження навколишнього природного середовища.

Формувальний експеримент включав застосування інтерактивних та дослідницьких форм роботи, таких як практичні заняття на природі, ігрові методики, проектна діяльність, а також залучення учнів до спостережень і експериментів. Важливу роль відіграло створення емоційно підтримуючого середовища, яке сприяло розвитку допитливості, самостійності та відповідальності за власне навчання.

Результати формувального експерименту дозволили констатувати позитивну динаміку підвищення рівнів пізнавальної активності та мотивації учнів, що підтверджує ефективність обраних педагогічних умов і методів у процесі формування сталого інтересу до природного довкілля (рис.2.2).

*Рис 2.1. Рівні пізнавальної активності у %
(результати контрольного етапу експерименту)*

Після проведення формувального експерименту було зафіксовано позитивні зміни у рівнях пізнавальної активності здобувачів початкової

освіти щодо пізнання природного довкілля. Аналіз отриманих даних показав, що частка учнів із низьким рівнем пізнавальної активності зменшилася до 12%, а середній рівень – до 20%. Водночас кількість дітей із достатнім рівнем пізнавальної активності збільшилася до 40%, а високим рівнем стали характеризуватися вже 28% учнів.

Ці результати свідчать про ефективність застосованих педагогічних умов і методик, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності та мотивації до дослідження природного довкілля. Учні стали більш зацікавленими, активно включалися у навчальні та дослідницькі завдання, проявляли ініціативу та самостійність. Покращилась їхня здатність до самостійного пошуку знань і творчого підходу до вивчення природи.

Таким чином, формувальний експеримент підтвердив, що впровадження інтерактивних, ігрових і дослідницьких методів в освітній процес сприяє підвищенню рівня пізнавальної активності і мотивації здобувачів початкової освіти, що є необхідною умовою для формування пізнавального інтересу та компетентностей у сфері природничих знань.

Отже, формувальний етап педагогічного експерименту був спрямований на практичне впровадження комплексу педагогічних умов, що забезпечували підвищення мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти. У процесі реалізації експериментальної методики були задіяні інтерактивні форми навчання, дослідницькі завдання, практичні роботи на природі, проєктна діяльність, використання мультимедійних та наочних засобів, а також тісна співпраця з батьками.

Всі педагогічні впливи були спрямовані на активізацію пізнавального інтересу, розвиток дослідницьких умінь, формування ціннісного ставлення до природи та стимулювання самостійної навчальної діяльності учнів. Практична реалізація зазначених умов дозволила створити емоційно насичене, змістовне та особистісно значуще навчальне середовище, в якому кожна дитина мала змогу виявити пізнавальну ініціативу та зацікавлення навколишнім світом.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи було комплексно досліджено проблему формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю переорієнтації сучасної української школи на особистісно орієнтовану, компетентнісну, діяльнісну та екологічно спрямовану парадигму освіти. Особливого значення набуває питання залучення молодших школярів до активного, осмисленого та ціннісного пізнання природи, що вимагає глибокого розуміння педагогічних умов формування відповідної мотивації.

Проведене теоретико-емпіричне дослідження дало змогу визначити, що мотивація до пізнання природи є системоутворювальним чинником навчально-пізнавальної діяльності учнів. Вона забезпечує не лише активність дитини на уроці, а й формує її ставлення до довкілля як до цінності, сприяє становленню екологічної свідомості, розвиває пізнавальну ініціативу, творче мислення, внутрішню потребу у взаємодії з природою.

Комплексний аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що поняття мотивації у психолого-педагогічному дискурсі розглядається як внутрішній психічний процес, що спонукає індивіда до активності, спрямованої на досягнення значущої мети. У молодшому шкільному віці мотивація має переважно зовнішній характер і формується під впливом дорослих, однак саме в цей період закладаються передумови для формування внутрішньої, особистісно значущої мотивації. Мотивація до пізнання природи виступає одним із важливих різновидів пізнавальної мотивації та ґрунтується на поєднанні емоційного, когнітивного, вольового та діяльнісного компонентів.

Виявлено, що особливості пізнавальної діяльності молодших школярів зумовлені віковими закономірностями їхнього психофізичного розвитку. Наочно-образне мислення, емоційна чутливість, нестійка увага, переважання

мимовільної пам'яті та високий рівень допитливості – всі ці характеристики вимагають відповідної організації навчального середовища. Педагогічні зусилля повинні бути спрямовані на активізацію внутрішніх ресурсів дитини, створення позитивного емоційного тла, стимулювання дослідницької та практичної діяльності учнів.

Здійснений аналіз сучасних підходів до організації освітнього процесу в початковій школі дав змогу виокремити основні механізми формування мотивації до пізнання природи: включення дитини в дослідницько-пошукову діяльність; використання елементів гри, творчості; інтеграція природничого змісту з мистецтвом, мовою, математикою; створення ситуацій успіху та новизни; організація спільної діяльності з дорослими; забезпечення можливості практичного застосування знань.

У результаті дослідно-експериментальної роботи було визначено та реалізовано сукупність педагогічних умов, які підвищують рівень мотивації молодших школярів до пізнання природи. До них належать забезпечення змістовно-емоційного наповнення навчального процесу (використання яскравого наочного матеріалу, художніх творів природничої тематики, створення ситуацій позитивного емоційного переживання в ході навчання), організація практично-дослідницької діяльності (спостереження, дослід, мініпроекти, екскурсії, ведення щоденників природи як засобів безпосередньої взаємодії з довкіллям), використання інтерактивних ігрових форм роботи, які відповідають віковим особливостям учнів і стимулюють їхню навчальну активність, інтеграція змісту природознавства з іншими освітніми галузями, що сприяє формуванню цілісного уявлення про світ і створює умови для осмисленого пізнання природи, створення позитивного соціально-психологічного клімату, що забезпечує емоційний комфорт, взаємоповагу, підтримку з боку дорослих і однолітків, формує впевненість дитини у власних силах.

Проведення формувального експерименту дало змогу емпірично підтвердити ефективність запропонованої методики. Результати

контрольного етапу дослідження засвідчили зростання рівня мотивації до пізнання природи в учнів після реалізації формувального етапу експерименту. Це доводить доцільність упровадження педагогічних умов, які відповідають сучасним вимогам початкової освіти.

Практичне значення дослідження полягає у розробці системи методичних прийомів і дидактичних засобів, що можуть бути використані у повсякденній роботі вчителя початкових класів. Результати дослідження мають прикладну цінність і можуть бути інтегровані в систему післядипломної освіти педагогічних кадрів, а також використані у підготовці майбутніх учителів.

Отже, формування мотивації до пізнання природного довкілля у здобувачів початкової освіти – це складний, цілісний процес, що потребує ґрунтовного наукового підходу, комплексної реалізації педагогічних умов, врахування індивідуальних та вікових особливостей дитини. Саме такий підхід сприятиме розвитку свідомої, активної, екологічно орієнтованої особистості, готової до відповідального ставлення до природи й до самореалізації в умовах Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвський Б. М. Пізнавальний інтерес молодшого школяра. The 9th International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education» (May 20-22, 2020) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. 1073 p. С. 268–274.
2. Бібік Н. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : монографія. Київ, 1998. 199 с.
3. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 10. С. 53–56.
4. Бондар Ю. В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №70. С. 95–99.
5. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2017. №11. С.4–12.
6. Борисенко Н. М., Карасевич Г. І. Інфографіка як засіб створення практично-орієнтованих завдань природничого змісту в початковій школі. In *The 1 st International scientific and practical conference “Progressive research in the modern world”(October 5-7, 2022) BoScience Publisher, Boston, USA*. 2022. 660 p. (p. 279).
7. Варченко Н. Розвиток мотивації молодших школярів. *Англійська мова та література*. 2013. № 16–18. С. 2–5.
8. Величко І. Ю. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» засобом інтерактивних методів навчання. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 65–73.
9. Волянчук А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького*

державного педагогічного університету імені Івана Франка. Том 1. № 27. С. 241–245.

10. Воронова Н. Мотивація як фактор успіх у навчальній діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2017. № 3. С. 5–6.

11. Гавриш Р. Розвиток пізнавального інтересу. *Відкритий урок*. 2011. № 3. С. 40–42.

12. Гладиш. Т. Формування мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2016. № 6 (1). С. 150–155.

13. Гордієнко О. А., Козій Д. З. Теоретичні засади формування пізнавальної активності молодших школярів у навчальному процесі початкової школи. Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанскова. Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2021. С. 19–23.

14. Горопаха Н. Формування у молодших школярів з вадами мовлення інтересу до пізнання природи. *Національний Еразмус+ офіс в Україні Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*. С. 173–178.

15. Грошовенко О., Жовнич О., Коваль Т. Використання технології проблемного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2022. С. 87–95.

16. Демченко Я. М. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. Харків. Вип. 3. № 47. С. 14–25.

17. Державний стандарт початкової освіти. URL :<https://kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.

18. Державний стандарт початкової освіти.

URL :[http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний стандарт початкової освіти.pdf](http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний_стандарт_початкової_освіти.pdf)

19. Дижина Н. А. Розвиток пізнавальних інтересів учнів молодших класів шляхом використання інтерактивних методів навчання. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1. С. 193–200.

20. Дмитрієва Г., Федь І., Плахотський О. Дослідження стану сформованості пізнавальної активності здобувачів початкової освіти засобами ігрової діяльності. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 9. С. 15–21.

21. Довгаль О. Г. Розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку в різних видах діяльності. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2019. С. 58–64.

22. Дубровська Л. О., Дешко О. О. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності у молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». *Психолого-педагогічні науки*. 2021. №1. С. 52–58.

23. Дьомкіна І., Турчина І. Особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках в початковій школі в умовах змішаного навчання в період воєнного стану. *UNIVERSUM*. 2024. № 8. С. 319–324.

24. Єфремова Ю., Ковган Т. А. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів на уроках природознавства. *Педагогіка в системі гуманітарного знання: матеріали конф. (м. Хмельницький, 18-19 листопада 2016 р.)*. С. 24–29.

25. Жадан О. М. Психологічний супровід формування в учнів мотивації до навчання. *Педагогічна майстерня*. 2014. № 9. С. 26–29.

26. Ілляш С. Д., Задорожна В. І. Формування пізнавального інтересу учнів на інтегрованих уроках у рамках концепції НУШ. In *The 3rd International scientific and practical conference «Scientific achievements of contemporary society» (October 10-12, 2024)*. Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2024. 683 p. (p. 331).

27. Ілляш С., Рудик Н. Особливості формування пізнавального інтересу до навчання в учнів початкової школи. *Kolegium redakcyjne*. 2018. С. 228–231.
28. Карнаухова А. В., Самченко І. В. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі початкової школи. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 279–283.
29. Козак Т., Градовчук В., Вікарчук О. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках природознавства у 1-му класі. *Початкова освіта*. 2014. № 19. С. 4–30.
30. Колесник І. О. Формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи (історико-логічний дискурс). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2014. № 7. С. 56–64.
31. Колток Л. Б., Стахів Л. Уроки серед природи в рамках Нової української школи. *Педагогічні науки*. 2019. С. 42–47.
32. Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
33. Корницька І. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами навчальних онлайн-сервісів. *Молодий вчений*. 2018. № 3 (55). С. 551–554.
34. Костащук О. Педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи засобами проєктних технологій. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2024. №41 (1). С. 59–64.
35. Кузьма-Качур М. І., Горват М. В., Савко С. Л. Мотивація як чинник успішного формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі навчально-пізнавальної діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»* / голов. ред.: Щербан Т. Д.; заст. голов. ред.: Jerzy Piwowarski; Гоблик В. В. Мукачево-Ченстохова : РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2021. №1(30). С. 56–61.

36. Легін В. Б. Рефлексивні вміння у навчальній діяльності молодших школярів. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 73–77.

37. Лукашук І. В., Коновальчук І. М. Формування пізнавальних інтересів учнів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали*, С. 132–136.

38. Максимчук Н. С., Хом'як О. А. Особливості розвитку пізнавальної активності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початкових класах НУШ. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2024. № 2. С. 24–29.

39. Манькута А. Практичний аспект організації групових методів роботи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» як засіб підвищення пізнавальної активності учнів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2024. №. 4. С. 22–29.

40. Мар'яненко Л. Формування пізнавальної діяльності в молодших школярів. К. : Редакції загальнопед. газет, 2014. 128 с.

41. Матвієнко О., Олефіренко Т., Губарева Д. Я. Формування пізнавального інтересу у молодших школярів за оновленою структурою уроку. *Освітньо-науковий простір*. 2024. № 6 (1). С. 86–96.

42. Медведюк О. Проблемно-пошукові ситуації на уроках як мотиваційний компонент. *Початкова школа*. 2017. № 4. С. 13–14.

43. Мелаш В., Варениченко А. Теоретичні засади формування природничої компетентності в молодших школярів у реаліях Нової української школи. *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2019. № 2(23). С. 69–74.

44. Новосельська Н. Т., Шелемех І. М. Умови формування пізнавальних інтересів молодших школярів. In *The 5th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and*

prospects”(December 8-10, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. 1068 p. p. 503–512.

45. Пашко Н. Формування пізнавального інтересу молодших школярів у процесі навчання як психолого-педагогічна проблема. Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ, 2019. С.214–216.

46. Пікуль О. І., Чумаченко Л. М. Проекти в початковій школі як інструмент формування пізнавального інтересу учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3. С. 206–212.

47. Пітоня А. Особливості пізнавального інтересу молодших школярів. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2024. № 41 (185). С. 262–267.

48. Присяжнюк Л. А., Редчиць Н. М., Джигун Н. О., Непорожня Л. В. ІКТ та традиційні форми спілкування з природою в процесі формування природничої компетентності учнів початкових класів. *Перспективи розвитку сучасної науки: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 24–25 вересня 2020 року*. Київ: МЦНіД, 2020. 84 с., С. 28–32.

49. Прушковська О. Л. Формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи у позакласній роботі. *Педагогічний альманах*. 2016. Вип. 6(7). С. 20–21.

50. Радчук К. Чинники та рівнів мотивованості молодших школярів до освітньої діяльності у ЗОШ. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 1 листопада 2024 р.). в 2 т. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. Т. 2. 237 с., 2024, 75–78.*

51. Романенко Л. В. Наступність природничої освіти в дошкільно-початковій школі. *Перлини наукового пошуку: збірник наукових статей*. 2013. URL: <https://surli.cc/wovnij>

52. Руденський Р., Писарчук О. Реалізація фасилітаційного підходу у формуванні пізнавальної активності здобувачів дошкільної та початкової освіти. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2024. №. 1 (7). С. 79–89.

53. Савлучинська Л. Г., Філь І. В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С. 176–178.

54. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85–98.

55. Сільвейстр А. М. Особливості розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції в Україні та світі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 19-20 квіт. 2019 р. Одеса, 2019. С.27–31.

56. Смолянчук Н. Домилівська Ю. Формування та розвиток пізнавальної мотивації молодших школярів засобами цифрових технологій та штучного інтелекту. *Молодь і ринок*. Дрогобич: ДДПУ, 2024. № 2 С.108–111.

57. Сорока К. В., Антонова О. Є. Розвиток пізнавальних інтересів учнів початкової школи як педагогічна проблема. *Теоретико-прикладні аспекти діяльності суб'єктів освітнього процесу: збірник наукових праць здобувачів вищої освіти/за заг. ред. О.Є. Антонової, Н.П. Бірук*. 2023. С. 62–65.

58. Суботюк В. І. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах їх екологічної освіти. *The edition is included into Russian Science Citation Index. Authors are responsible for the accuracy of cited publications, facts, figures, quotations, statistics, proper names and other information*. 2014. С. 87–91.

59. Товканець Г. В. Сідор Ю. І. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів в умовах реалізації компетентнісно-орієнтованого підходу на сучасних уроках. *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. Т.І. Молнар. Мукачево : РВВ МДУ, 2024. Вип. 2(14). С.120–124.*

60. Товканець Г.В., Ряшко О.В. Інтерактивні технології як засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти. Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 листопада 2024 р., Мукачево / Ред. кол.: Фенцик О.М. (гол.ред.) та ін. Мукачево : МДУ, 2024. 355 с. С. 43–46.

61. Третяк М. О. Розвиток навчально-пізнавальних мотивів молодших школярів. *Освіта і наука*. 2021. С. 17–19.

62. Турчина І. С., Вахрушева Н. М. Формування навчально-пізнавальної компетентності учнів початкової школи як педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2018. № 2.1 (54.1). С. 13–16.

63. Фатянова Т. О., Качерова О. Г. Педагогічні програмні засоби організації і комп'ютерної підтримки навчально-пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти. Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень : матеріали IV Міжнародної наукової конференції. МЦНД. Суми, 2022. С. 102–104.

64. Чорней І. Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4 (80). С. 165.

65. Шищенко В. В. Формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчання: теоретичний аспект. *Рідна школа*. 2016. № 4. С. 76–80.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета діагностики рівнів пізнавальної активності для здобувачів початкової освіти

Прочитай уважно кожне запитання і відповідай чесно. Твої відповіді допоможуть вчителю краще зрозуміти, як тобі цікаво пізнавати природу.

1. Чи любиш ти дізнаватися нове про рослини, тварин, погоду, природу навколо?

- а) так, дуже люблю
- б) іноді цікаво
- в) не дуже люблю

2. Коли в школі розповідають про природу, ти уважно слухаєш і ставиш запитання?

- а) так, завжди ставлю запитання
- б) іноді ставлю
- в) ніколи не ставлю

3. Тобі подобається виконувати завдання, пов'язані з дослідженнями (наприклад, спостереження за рослинами чи тваринами)?

- а) так, дуже подобається
- б) іноді подобається
- в) не подобається

4. Чи часто ти розповідаєш батькам або друзям про те, що дізнався на уроці про природу?

- а) часто розповідаю
- б) іноді розповідаю
- в) ніколи не розповідаю

5. Ти любиш читати книжки або дивитися відео про природу?

- а) так, люблю
- б) іноді
- в) ні, не люблю

6. Чи хочеш ти самостійно досліджувати природу (наприклад, збирати листочки, спостерігати за комахами)?

- а) так, хочу
- б) мабуть, ні
- в) ні, не хочу

7. Якщо в школі є можливість робити експерименти або спостереження на природі, ти береш у цьому участь?

- а) завжди беру
- б) іноді беру
- в) ніколи не беру

8. Чи цікавишся ти, як живуть тварини та рослини у твоєму селі чи місті?

- а) дуже цікавлюсь
- б) трохи цікавлюсь
- в) не цікавлюсь

9. Як ти думаєш, чи важливо пізнавати природу для свого життя?

- а) так, дуже важливо
- б) мабуть, так
- в) не важливо

10. Чи хочеш ти більше дізнаватися про природу в майбутньому?

- а) так, дуже хочу
- б) можливо, хочу
- в) ні, не хочу

Дякую за відповіді!

Твої відповіді допоможуть зробити уроки про природу цікавішими.

Інтерпретації результатів анкети:

На кожне запитання учень дає відповідь, яку можна оцінити у балах:

3 бали – висока мотивація / активність (відповідь: «Так, дуже люблю»; «Завжди беру» тощо)

2 бали – помірна мотивація / інтерес (відповідь: «Іноді», «Можливо хочу» тощо)

1 бал – низький інтерес / пасивність (відповідь: «Не люблю», «Не хочу» тощо).

Максимальна кількість балів – 30.

10–15 балів – низький (репродуктивно-наслідувальний) рівень;

16–21 бал – середній (репродуктивно-виконавчий);

22–26 балів – достатній (конструктивно-виконавчий);

27–30 балів – високий (творчий).

Додаток Б

Навчальний проєкт «Як економно використовувати воду вдома?»

Тип проєкту: дослідницький, монопроєкт, короткотривалий, за кількістю учасників – індивідуальний.

Мета проєкту: навчити дітей шукати й використовувати інформацію за проєктом, вчити представляти свою роботу, аргументувати свою позицію. формувати почуття відповідальності за свої дії та активну життєву позицію учнів; вчити робити висновки, узагальнення, розвивати вміння проводити досліді, спостереження; виховання бережливе ставлення до навколишнього середовища.

Завдання проєкту:

- зібрати інформацію про шляхи економного використання води вдома;
- дібрати малюнки, фотографії які відносяться до теми;
- провести спостереження по економному використанню води вдома;
- дати відповідь на питання теми.

Обладнання: фотографії, виставка дитячих малюнків, приказки, прислів'я, висловлюваннями видатних людей про воду, таблиці.

Передбачувані продукти проєкту: коллаж, плакат, серія ілюстрацій, малюнки дітей які відображають тему проєкта.

Хід роботи над проєктом

I етап. Попередня, підготовча робота

1. Читання оповідання «Бережіть воду»

Бережіть воду!

Вода лилася з крану неспинною цівкою.

- Хто це тут порядкував?- суворо запитала Ніна.
- То я руки мив, - почервонів Миколка.
- А кран чого не закрутив?
- А хіба що? Вода ж ледь-ледь цідиться.
- Ледь-ледь, – а кухлик за хвилину повний. До вечора ціле озеро

натекло.

Де не взявся Бровко. Він облизнувся, бо дуже хотілося пити. Микола вилив воду з кухлика в мисочку. І Бровко, помахуючи хвостом, заходився пити.

Тим часом кухлик наповнився знову. Микола полив на підвіконні квіти. Листочки фіалки розправились і посвіжішали.

– Усім, усім потрібна вода, – сказала повчально Ніна.

– І людям, і тваринам, і птахам, і рослинам. А візьмемо машини. Автомобіль без неї не обійдеться. Трактор також. І заводи та фабрики без води не працюватимуть.

– Я все зрозумів, – сказав Миколка і міцно закрутив кран, щоб води даремно не витекло ні краплини.

– Які висновки необхідно зробити, прочитавши це оповідання?

– А як ви бережете воду?

2. Постановка завдання. Обговорення плану роботи учнів.

Завдання:

Дати відповідь на запитання:

Чи правильно ми витрачаємо воду вдома?

Як економно використовувати воду вдома?

Скласти план економії води для сім'ї (малюнки, фотографії).

Виробити нову ідею способу економії води в побуті.

3. Обговорення можливих джерел інформації (самостійне розмірковування, читання книг, знайомство з фільмами, пошук інформації в Інтернеті, бесіда з фахівцями у досліджуваній області, спостереження, експеримент).

II етап. Дослідницький.

Проведення досліду «Економія води» (в проведенні досліді приймали участь 5 учнів)

Діти виконували дослід за такою схемою.

Перший день.

Закрий стік у раковині. Пусти воду, як це ти завжди робиш. Вимірй і запиши, скільки води ти використав для:

1. Чищення зубів.

2. Миття рук та обличчя.

Загальна кількість води, використаної першого дня.

Другий день.

Спробуй зекономити: використай менше води для 1 та 2, але залишайся таким же чистим.

1. Чищення зубів.

2. Миття рук та обличчя.

Загальна кількість води, використаної другого дня.

Результати.

Вода, використана першого дня _____.

Вода, використана другого дня _____.

Загальна кількість зекономленої води _____.

Отже, члени дослідницької групи вимірювали використання води два дні. Загальна кількість використаної води учасниками групи першого дня становила 45л (10+8+9+10+8). Другого дня, коли спробували зекономити – використати менше води для чищення зубів, миття рук та обличчя – витратили 17 л (4+3+3+5+2). Підраховали, що вранці діти зекономили 28 л, і залишалися водночас чистими.

3. Оформлення звіту у вигляді виступу, малюнку, фотографій, буклету.

ІІІ етап. Захист проєктів.

Захист проводиться на уроці «Я досліджую світ» за темою тижня «Вода». Оцінювання результатів роботи над проєктом в цілому, наскільки вдалим він був.

ІV етап. Підсумок.

Навчальний проєкт «Не зривай первоцвіти!»

Мета проєкту. Створювати умови для формування природознавчих

компетентностей: вміння характеризувати ознаки весни в живій і неживій природі, вміння розпізнавати ранньоквітучі рослини своєї місцевості, стимулювати до збереження первоцвітів, виховувати ціннісне ставлення до природи, до рідного краю, екологічну культуру.

Тривалість: 1 тиждень.

Кінцевий продукт: стіннівка «Не зривай первоцвітів!», складання та інсценізація казки-п'єси «Весна прийшла!»

Обладнання: малюнки, фотоматеріали, мультимедійні засоби, відеофільм «Первоцвіти України», фотоматеріали, повідомлення про первоцвіти, казка-песа «Весна прийшла», маски-шапочки для дійових осіб, квіти, зроблені своїми руками.

Етапи навчального проєкту

I етап. Організація проєкту

Технологія «Незакінчене речення».

«Я люблю весну, тому що ...»

– Отже, всі люблять перші весняні квіти. Що може статися, якщо кожного року зривати їх у великі букети? Багато квітів уже занесено до Червоної книги України. Тому давайте разом подумаємо і запропонуємо ідеї про збереження і примноження первоцвітів.

Учні обговорюють задум, пропонують власні ідеї.

II етап. Планування проєктної діяльності.

Формування груп для проведення дослідження.

Учні класу об'єднуються в творчі групи за бажанням:

«Художники», «Екологи», «Актори», «Умійки».

Форми представлення продукту проєктної діяльності:

Група 1 «Художники» – намалювати плакати на тему «Не зривай нас, будь ласка!»

Група 2 «Екологи» – знайти цікаві повідомлення про первоцвіти своєї місцевості.

Група 3 «Актори» – створити з допомогою вчителя і батьків казку-

п'єсу «Весна прийшла», де самі учні виконують ролі.

Група 4 «Умійки» – виготовити вироби з паперу на тему «Весняні квіти».

Вчитель. Чи все ви знаєте, щоб виконати такі завдання? Яку інформацію вам треба отримати? До яких джерел слід звернутися (Інтернет, довідники, художня література, підручники)? До кого слід звернутися за допомогою? (Бібліотекар, батьки)

III етап. Реалізація проєктної діяльності.

Напередодні реалізації проєкту було проведено екскурсію «Ліс навесні» до місцевого парку з метою отримання позитивних емоцій від весняної краси, з метою спостережень за ознаками весни в живій і неживій природі.

1. Складання учнями плану роботи над проєктом.
2. Розподіл обов'язків між членами групи.
3. Самостійна робота творчих груп по виконанню завдань. Допомога батьків, вчителя, бібліотекаря.
4. Підготовка звіту про виконану роботу.

IV етап. Презентація проєкту; оцінювання проєкту і власної діяльності у ньому (самооцінка).

1. Звіт творчих груп.
2. Оцінювання проєктної діяльності. Самооцінювання.
3. Висновки.
4. Подарунок кожному учаснику. Пам'ятка «Правила поведінки в лісі».

Додаток В

Пам'ятка для вчителя початкових класів**«Як підвищити мотивацію учнів до пізнання природи»**

Формування пізнавальної мотивації в учнів початкових класів – ключ до успішного залучення дитини до активного і свідомого вивчення природи. Нижче подано комплекс порад, що базуються на сучасних психолого-педагогічних засадах, враховують вікові особливості учнів і підтримують розвиток їхнього природного інтересу.

1. Починай урок із емоційного налаштування.

З перших хвилин зацікав дитину. Використовуй загадки, візуальні асоціації, короткі відео, емоційні історії або цікаві факти про природу. Це дозволить створити позитивний емоційний фон і викликати почуття очікування відкриття.

2. Залучай учнів до дослідницької діяльності.

Сприяй розвитку допитливості через прості досліди, спостереження, порівняння, моделювання, роботу з природним матеріалом. Навіть найпростіші дослідження (наприклад, пророщування насінини, спостереження за хмарністю) підвищують інтерес до природних процесів.

3. Інтегруй природознавство з мистецтвом, літературою, математикою.

Допоможи дітям побачити зв'язок природи з іншими сферами життя: малюй із ними тварин і пейзажі, читай природничі казки та вірші, обчислюй за календарем кількість днів до весни, досліджуй довжину тіні чи температуру. Це створює цілісне уявлення про світ.

4. Створюй ситуації успіху для кожної дитини.

Підбирай завдання відповідно до рівня підготовки. Заохочуй навіть найменші досягнення, підкреслюй сильні сторони кожного. Особисте визнання досягнень формує впевненість і сприяє внутрішній мотивації.

5. Організуйте групову й творчу діяльність.

Діти краще засвоюють матеріал у спільній роботі. Рольові ігри (наприклад, «Юні метеорологи», «Екологи на варті»), природничі

театралізації, екологічні проєкти, робота в парах і групах розвивають не лише знання, а й емоційно-соціальний інтелект.

6. Залучай учнів до безпосереднього контакту з природою.

Проводь уроки під відкритим небом, у живому куточку, у шкільному саду чи на клумбі. Спостереження за живими об'єктами, догляд за ними, естетичне переживання природної краси формують особистісно ціннісне ставлення до довкілля.

7. Пов'язуй навчальний матеріал з життєвим досвідом дітей.

Розмовляй із дітьми про природу, яку вони бачать щодня: у дворі, парку, на городі, вдома. Обговорюй звички догляду за домашніми тваринами, знайомі рослини, сезонні зміни, традиції, пов'язані з природою. Це надає змісту навчальному матеріалу.

8. Використовуй міні-екскурсії та природничі подорожі.

Навіть короткі прогулянки можуть стати джерелом відкриттів. Проводь екскурсії зі спостереженнями, складанням маршрутів, малюванням побаченого, веденням щоденників природи.

9. Сприяй розвитку пізнавальної ініціативи.

Провокуй запитання дітей, заохочуй самостійний пошук відповідей. Створюй «запитальні ситуації», стимулюй гіпотезування, пропонуй дітям самим вигадувати завдання чи досліди. Це перетворює учнів на дослідників і співавторів навчання.

10. Будь сам носієм природничої культури.

Особистий приклад учителя – найсильніший стимул. Якщо педагог виявляє щиру зацікавленість у природі, ділиться емоціями, демонструє екологічну поведінку, дбає про довкілля – діти переймають цю позицію і несуть її далі.

Пам'ятай: мотивація не передається примусом – вона виникає з внутрішнього захоплення, підтриманого цікавим змістом, емоцією та довірою до вчителя. Створюй не просто уроки, а можливості для дитини пережити радість пізнання!